

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ
ΣΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΨΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ
αποτυπωση - μελετη αποκαταστασης

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ αρχιτεκτων μηχανικος
ΚΟΤΡΩΤΣΟΥ ΣΤΕΛΛΑ πολιτικος μηχανικος

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ
ΣΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΨΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ

Ευχαριστούμε θερμά τους : Θεοδώρα Κολοκύθα,
Δημήτρη Κανελλόπουλο, Σπύρο Δεδούση και
Χρήστο Σαλόγιαννο για την σημαντική βοήθειά
τους, κατά την εκπόνηση της μελέτης.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ
ΣΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΨΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΨΗ ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ

Η Μεγάλη Κάψη είναι ένα από τα ορεινά χωριά της Δυτικής Φθιώτιδας στα 65 χλμ. βορειοανατολικά της Λαμίας, στην διαδρομή προς τα Καρπενήσι (χόρτης). Βρίσκεται στην καταπράσινη πλαγιά του Τυμφρηστού σε υψόμετρο 850 μέτρα.

Ο οικισμός αναπτύσσεται κατά μήκος του επαρχιακού δρόμου που συνεχίζει προς Μαυρίλο. Το κεντρικό πλάτωμα του χωριού, βρίσκεται περίπου στο μέσον του οικισμού και δεν έχει επαφή με κάποιο από τα κοινοτικά κτίρια.

Στην είσοδο του χωριού και χαμηλότερα από τον κεντρικό δρόμο αναπτύσσεται ένα δεύτερο μικρότερο πλάτωμα (Φωτ. 1), στο οποίο βρίσκεται και η εκκλησία της Αγίας Τριάδας, κτίσμα του 18ου αιώνα, που θα εξετάσουμε παρακάτω.

Η Μεγάλη Κάψη ανήκε στην επαρχία Νέων Πατωών και υπήρξε Δήμος. Όμως πρωτεύοντα ρόλο στην περιοχή έπαιξε ο Δήμος Μαυρίλου (σημερινή Κοινότητα), όπου βρίσκεται ο ναός του Αγίου Δημητρίου, που αποτέλεσε και το σημαντικότερο εκκλησιαστικό κτίριο της περιοχής από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Οι δύο ναοί χτίστηκαν την ίδια χρονική περίοδο και γίνεται αμέσως αντιληπτή τόσο η ομοιότητα στην κάτοψη όσο και στον τρόπο δόμησής τους.

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

Ο ναός τυπολογικά ανήκει στην κατηγορία των τρικλίτων ξυλόστεγων Βασιλικών της μεταβυζαντινής περιόδου. Η παραπάνω τυπολογία έλκει την καταγωγή της πιθανότατα από την παλαιохριστιανική Βασιλική.

Την εποχή εκείνη στα στενά πλαίσια της Τουρκοκρατίας, λόγω της σχετικά εύκολης και οικονομικής κατασκευής καθώς δεν είχε αναπτυχθεί ιδιαίτερη τεχνολογία και οι πολύπλοκες μορφές που ακολούθησαν χρονικά την παλαιохριστιανική Βασιλική είχαν ξεχαστεί, ευνοήθηκε η επικράτηση της Βασιλικής, ακολουθώντας την κατά τον Μανώλη Χατζιδάκη "γενική τάση αναδρομής στις αρχαίες πηγές".

Παρακάτω μόλις που θα εξετάσουμε αναλυτικότερα την Αγία Τριάδα, θα δούμε τις αρκετά μεγάλες αποκλίσεις της κατασκευής από τους άξονες συμμετρίας και παράλληλα την μίμηση των παλαιότερων κατασκευαστικών μορφών από πέτρα ή τούβλο με ξύλινα φέροντα στοιχεία και ξύλινες επενδύσεις ώστε η τελική μορφή να δίδει την ίδια περίπου εντύπωση της παλαιохριστιανικής Βασιλικής.

Η τυπολογία της τρικλίτης Βασιλικής δεν έχει μελετηθεί εμπειριστικώς. Συναντάμε: **α)** Τρίκλιτες ή μονόκλιτες βασιλικές με μια στοά στην νότια πλευρά και **β)** Τρίκλιτες ή μονόκλιτες βασιλικές με στοές στην νότια και στην δυτική πλευρά.

Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας ανήκει στην δεύτερη κατηγορία, όπως θα δούμε παρακάτω. Χτίστηκε δε, όπως μαρτυρά μαρμάρινη επιγραφή δεξιά της εισόδου στον Ν. τοίχο, το 1749 (φωτ.2).

ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Το κτίριο είναι τοποθετημένο στην Β.Δ. πλευρά του πλατώματος. Είναι μονόχωρο ορθογωνικής κάτοψης, εξωτερικών διαστάσεων 21.30m x 11.18m. Καλύπτεται με ενιαία θύρριχτη στέγη. Στην ανατολική και στην δυτική πλευρά εμφανίζεται το κολλοβά σέτωμα "μισό κεντό", δηλαδή μικρές αποτιμήσεις στην στενή πλευρά, όπως κυριαρχεί στις βασιλικές του 18ου και 19ου αιώνα. Η τελευταία αυτή στέγηση ανήκει στις σύγχρονες επεμβάσεις.

Η κύρια είσοδος βρίσκεται στην Νότια όψη, από όπου άλλωστε μπορεί κανείς να εισέλθει στον Ναό (Φωτ. 3). Μια βοηθητική είσοδος συναντάμε στην δυτική πλευρά, από την οποία γίνεται η πρόσβαση στο επίπεδο του Γυναικωνίτη, που βρίσκεται 2m περίπου ψηλότερα από το επίπεδο του κυρίως ναού. Την είσοδο αυτή χρησιμοποιούσαν παλαιότερα αποκλειστικά οι γυναίκες για να εισέρχονται στην εκκλησία. (Φωτ. 4)

Η κλίση του εδάφους είναι έντονη στο Β.Δ. και Ν.Δ. τμήμα, ενώ το έδαφος προς την ανατολική πλευρά γίνεται σχεδόν επίπεδο.

Στο εσωτερικό του ναού διακρίνουμε την τυπική διάρθρωση του χριστιανικού ναού. Την βορειοδυτική πλευρά καταλαμβάνει κλειστός αποθηκευτικός χώρος εσωτερικών διαστάσεων,

2.40m x 4.70m, τον οποίο καλύπτει ο γυναικωνίτης. Ο κλειστός
χώρος απομονώνεται από τον ναό με ξύλινο πέτασμα και
επικοινωνεί με τον ναό με μικρή ξύλινη πόρτα, τοποθετημένη
δίπλα στο μικρό κλιμακοστάσιο.

Το καθαρό ύψος του χώρου είναι 1.95m και δεν υπάρχουν
παράθυρα. Η ξύλινη σκάλα που οδηγεί στον γυναικωνίτη βρίσκεται
στην Β.Α. πλευρά του.

Αξιοσημείωτη είναι η μορφή της κάτοψης του γυναικωνίτη
καθώς στο τμήμα του που βρίσκεται στον κατά μήκος άξονα του
ναού δημιουργείται ένα ημικύκλιο, που καταλαμβάνει όλο το
πλάτος του κεντρικού κλίτους με το κοίλο στραμμένο προς το
ιερό. Το παραπάνω σχήμα ακολουθεί και το προστατευτικό
συμπαγές στηθαίο από ξύλινες λεπτές σανίδες (Φωτ. 5).

Η μορφή αυτή δεν είναι η αρχική του γυναικωνίτη. Σύμφωνα με
περιγραφές των κατοίκων είχε ορθογωνικό σχήμα διαστάσεων
9.50m x 5.30m δηλ. το στηθαίο του ήταν η συνέχεια του τείχους
που χώριζε την αποθήκη με τον κυρίως ναό. Το παλαιό στηθαίο
δεν ήταν συμπαγές αλλά αποτελούνταν από διασταυρωμένα πηχάκια
με διάκενα σχήματος ρόμβου, μορφή που ως γνωστόν συναντάμε
και στα στηθαία των παλαιοχριστιανικών βασιλικών.

Ο Κυρίως Ναός

Η στάθμη του βρίσκεται ένα σκαλοπάτι χαμηλότερα από την
στάθμη του γύρω εδάφους. Η πρώτη στάθμη του εσωτερικού του
ναού ήταν στους 30 πόντους κάτω από την στάθμη του εδάφους.
Δύο κιονοστοιχίες αποτελούμενες από οκτώ κίονες η κάθε μία

χωρίζουν τον χώρο σε τρία κλίτη, το κεντρικό μεγαλύτερο και ψηλότερο από τα ακραία που έχουν ίδια πλάτος και ύψος. Η αναλογία πλάτους του κεντρικού προς τα ακραία είναι 2 προς 1. (Φωτ. 6)

Ο φωτισμός του ναού γίνεται με οκτώ τοξωτά παράθυρα που υπάρχουν σε κάθε πλευρικό τοίχο. Τα παράθυρα είναι υψίκορμα και σε κάτωτη ανοίγουν προς το εσωτερικό.

Στον κυρίως ναό υπάρχουν ξύλινα στασίδια κατά μήκος του Βορείου και του Νοτίου τοίχου καθώς και στα μετακλιόνια διαστήματα. Στον τέταρτο από ανατολικά κίονα της δεύτερης κιονοστοιχίας είναι τοποθετημένος ξύλινος άμβωνας, ενώ στο τέταρτο μετακλιόνιο της Νότιας κιονοστοιχίας είναι τοποθετημένος ο άεσοπτικός θρόνος.

Το ιερό βρίσκεται υπερυψωμένο από τον υπόλοιπο ναό κατά ----- δύο σκαλιές συνολικού ύψους 34 εκατοστών και έχει εσωτερικές διαστάσεις 9.50m x 2.00m.

Στον κατά μήκος του ναού άξονα υπάρχει η κόγχη του ιερού, διαμέτρου 3.4m περίπου, ενώ δεξιά και αριστερά διαγράφονται στα πλάτος του τοίχου και στο ίδιο ύψος η κόγχη της πρόθεσης και του διακονικού ημικυκλικής κάτοψης με τοξωτό άνοιγμα. Οι δύο αυτές πλευρικές κόγχες προστατεύονται με τζαμιλίκι.

Δύο κόγχες μεγαλύτερων διαστάσεων συναντάμε αντιδιαμετρικά τοποθετημένες στον βόρεια και στον νότιο τοίχο του ιερού, κάτω από τα ανοίγματα. Στην κεντρική κόγχη του ιερού υπάρχει υψίκορμο άνοιγμα πολύ μικρών διαστάσεων (Φωτ.7).

Στην Δυτική πλευρά του προαυλίου σε πολύ μικρή απόσταση από τον ναό βρίσκεται το καμπαναριό, σημερινή κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα, μορφής τελείως ξένης προς τον υπόλοιπο ναό. (Φωτ. 8)

Το προηγούμενο καμπαναριό βρισκότανε στην Ν.Δ. πλευρά σε επαφή με τον νότιο τοίχο. Ήταν λιθόκτιστο, κατασκευή περίπου του 1920, με διαστάσεις 2.00m x 2.00m περίπου και ύψος 12.00m. Στο εσωτερικό του έφερε μεταλλική, κυκλικής μορφής σκάλα, χωριζότανε δε σε 4 στάθμες. Σε κάθε πλευρά έφερε 8 τοξωτά ανοίγματα - δύο σε κάθε στάθμη. Την κάλυψή του αποτελούσε βολωτήτσιμεντένια κατασκευή. Το πρώτο δε καμπαναριό ήταν ένα ξύλινο πλαίσιο αποτελούμενο από δύο αρθροστάτες και ένα εγκάρσιο τμήμα από το οποίο ήταν αναρτημένη η κουπόνα. Βρισκότανε δε κοντά στον πλάτανο του προαυλίου του ναού δηλ. στην Ν.Α. πλευρά της αυλής. (Φωτ. 9)

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι εξωτερικοί τοίχοι της εκκλησίας είναι χτισμένοι από αργολιθοδομή με κανόνα πάχους 0.80m (Φωτ. 10). Στον νότιο και δυτικό τοίχο είναι εμφανείς οι ξυλοδεσιές ανά 1.00m περίπου, που δένονται με εγκάρσια ξύλα. (Φωτ. 11)

Στα ανοίγματα οι λαμπάδες και τα ανώφλια διαμορφώνονται με λαξευτά τοξωτά πέτρινα πλαίσια.

Στο εσωτερικό της εκκλησίας το δάπεδο είναι στρωμένο μετσιμεντοπλακάκια, που προφανώς έχουν αντικαταστήσει το

προηγούμενο δάπεδο, τα οποία καλυπτόταν με συμπαγείς τετράγωνους οπτόπλινθους. Τους αρχικούς, κατά πάσα πιθανότητα λίθους διατηρούν τα σκαλιά του ιερού. Στον γυναικωνίτη το δάπεδο είναι κατασκευασμένο από ξύλινες σανίδες.

Το ταβάνι, που είναι χαμηλότερο στα ακραία κλίτη, είναι επίσης ξύλινο με κοφωμένες σανίδες σε ξύλινα δοκάρια και με αρμοκόλυπτρα, που σχηματίζουν τετράγωνα. Στο κεντρικό κλίτος, στο κέντρο του κυρίως ναού, σχηματίζεται με τις σανίδες διακοσμητικός ρόδακας.

Οι κίονοστοιχίες, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αποτελούνται από οκτώ ξύλινους κίονες. Το κυρίως υποστήλωμα βρίσκεται στον πυρήνα ξύλινου περιβλήματος κυκλικής διατομής και είναι τετραγωνικής διατομής, διαστάσεων 0.15m x 0.15m, εδράζεται δε σε ξύλινη βάση διατομής διαστάσεων 0.21m x 0.21m και ύψους 1.00m περίπου. Το ξύλινο περίβλημα κυκλικής, όπως αναφέραμε ήδη διατομής, αποτελούν λεπτά ξύλινα κατακόρυφα πηγάκια και η μέση διάμετρος του είναι περίπου 40 εκατοστά.

Τον κορμό στέφει ξύλινο κιονόκρανο από ξύλινα πηγάκια. Πάνω από τα κιονόκρανα διαμορφώνεται η ταξοστοιχία, η οποία επίσης αποτελεί τμήμα της ξύλινης επένδυσης των εσωτερικών οροφώντων στοιχείων, τα οποία και κρύβει. Η ανακατασκευή του εσωτερικού του ναού κατά την οποία έγιναν οι παραπάνω επενδύσεις έγινε το 1928. Μέχρι εκείνη την εποχή το εσωτερικό της εκκλησίας είχε πάρα πολύ λιτή μορφή καθώς στο λιθόστρωτο δάπεδο πατούσαν τα ξύλινα υποστήλωματα, που ήταν εμφανή και σ' αυτά

στηρίζονταν τα ζευκτά της ξύλινης στέγης που επίσης ήταν ορατά εσωτερικά καθώς δεν υπήρχε ταβάνι. Πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα ξύλινα στοιχεία της εκκλησίας ήταν από ξύλο καστανιάς.

ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Την λιτή συμπαγή εξωτερική όψη της εκκλησίας διαδέχεται ένας πλουσιώτερος ως πρώτη εντύπωση εσωτερικός χώρος.

Ο εσωτερικός διάκοσμος πέραν της ξύλινης επένδυσης των κιονοστοιχιών και της οροφής εμπλουτίζεται με ένα επιβλητικό ξυλόγλυπτο τέμπλο και με τις μεμονωμένες ξυλόγλυπτες κατασκευές : τον Αμβώνα, το Προσκυνητόρι και τον Δεσποτικό Θρόνο.

Το τέμπλο, το οποίο είναι κατασκευής του 1950 περίπου, είναι ξυλόγλυπτο και αποτελεί φυσικά το αξιολογότερο κομμάτι του εσωτερικού διακόσμου. Είναι ψηλό και απομονώνει τελείως οπτικά τον χώρο του ιερού από τον κυρίως ναό. Είναι ευθύγραμμο και χωρίζεται μορφολογικά σε βάση, κορμό και στέψη.

Ο κορμός χωρίζεται με ξύλινους πεσίσκους σε έντεκα διάχωρα. Το κεντρικό αντιστοιχεί στην Βασιλική Πύλη. Οι αγιογραφίες της ανώτερης ζώνης του κορμού έχουν αντικατασταθεί με σύγχρονες καθώς οι παλιές έχουν κλαπεί.

Οι πεσίσκοι καταλήγουν σε μικρά επίκρανα, τα οποία στηρίζουν την στέψη, που είναι και πλουσιώτερη σε ξυλόγλυπτη διακόσμηση.

Την στέψη στέφουν τρία αετώματα, ένα σε κάθε κλίτος, με μεγαλύτερο το κεντρικό, το οποίο είναι και ψηλότερα καθώς σε

αυτό υπάρχει μια επιπλέον οριζόντια ζώνη.

Οι πύλες είναι τοποθετημένες στους άξονες των κλιτών και σε προβολή των τριών κόγχών του ιερού.

Αξιόλογο τμήμα του υπόλοιπου διάκοσμου αποτελεί ο ευλόγλυπτος άμβωνας. Ο διάκοσμος χωρίζεται σε δύο καθ' ύψος ζώνες και έχει σφικτόρυφη απόληξη στο κατώτερο τμήμα του.

Στο εσωτερικό του κυρίου ναού δεν υπάρχουν καθόλου τοιχογραφίες καθώς οι λιθόκτιστοι πλαινοί τοίχοι είναι σφραγισμένοι. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων υπήρχαν τοιχογραφίες - και μάλιστα κάποιοι παλιότεροι τις θυμούνται - που κάλυπταν όλο το εσωτερικό. Πύρω στα 1950 καθαιρέθηκαν όλες οι τοιχογραφίες του κυρίου ναού και οι τοίχοι σφραγίστηκαν.

Τοιχογραφίες σώζονται μόνο στην μεγάλη κόγχη του Ιερού. "Διακρίνεται η παράσταση της Παναγίας της Πλατυτέρας, η Κοινωνία των Αποστόλων με την χαρακτηριστική κίνηση του Ιουδα, όπως αποχωρεί. Εις την κάτω ζώνην παριστάνονται ως συνήθως οι Ιερόρχες συλλειτουργούντες. Πύρω εις την μικράν κόγχην του Ιερού αναγιγνώσκεται η επιγραφή, η οποία, παρά τας αναρθρογραφίας, είναι διδακτική :

ΙΣΤΟΡΙΘΗ ΚΑΙ ΕΚΑΛΟΠΗΣΤΗ ΤΟ ΘΙΟΝ
ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΒΗΜΑ ΔΙΑ ΕΞΟΔΟΝ
ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΟΣ) ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΧΑΝΗ
1751 Σεπτεμβρίου 16.

(Ιστορία και Μνημεία της Φθιώτιδας - Τ.Δ. Παπαναγιώτου)".

Τις τοιχογραφίες αυτές όμως μια μεγάλου ανοίγματος κατακόρυφη ρωγμή στη Ν.Α. της πλευρά αρχίζει να καταστρέφει. Έχει ήδη γίνει μια μικρή επέμβαση συντήρησης του συγκεκριμένου σημείου μόνο όμως από την εσωτερική πλευρά των τοιχογραφιών και όχι ενίσχυσης της λιθοδομής της κόγχης. Το σημείο χρήζει άμεσης αποκατάστασης, διότι αλλιώς θα καταστραφεί η μοναδική εμφανής τοιχογραφία του ναού.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΕΣ ΦΑΣΕΙΣ

Από την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, την φωτογραφική τεκμηρίωση αλλά και τις μαρτυρίες των κατοίκων προκύπτουν κάποια συμπεράσματα τόσο για την μορφή του ναού σε προηγούμενες περιόδους όσο και για τις οικοδομικές επεμβάσεις που κατά καιρούς έλαβαν χώρα.

Στον ανατολικό τοίχο εμφανίζεται πάχος λιθοδομής περίπου 2.00 μέτρα. Στο σημείο αυτό ορθώνονται δύο επόλληλοι τοίχοι πάχους 0.80 μ. ο καθένας και σε απόσταση 0.50 μ. περίπου. Τους δύο τοίχους, σύμφωνα με τα όσα μας ανέφεραν οι μαστράδες που επικεκράμωσαν την στέγη, στο σύνολο του πάχους τους συνδέουν ξύλινα διαμπερή καδρονόκια, που σκοπό είχαν να προσδώσουν στο σύνολο μεγαλύτερη αντοχή. Όμως στην Β.Α. και στην Ν.Α. γωνία έχουν σχηματισθεί κατακόρυφες ρωγμές (Φωτ. 12) δίνοντας μια εντύπωση αποκάλυψης του ανατολικού τοίχου από τον υπόλοιπο λιθόκτιστο οργανισμό. Στα σημεία αυτά έχουν γίνει κάποιες πρώτες βιαστικές επεμβάσεις με τσιμεντοκονία (Φωτ. 13), η οποία σε μεγάλο ποσοστό έχει καλύψει και τους εμφανείς λίθους της τοιχοποιίας.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι πιθανότατα την αρχική πλευρά του ανατολικού τμήματος της εκκλησίας αποτέλεσε ο εσωτερικός τοίχος και μόνο λόγω στατικής ενίσχυσης προστέθηκε ο εξωτερικός. Στην υπόθεση αυτή συνηγορούν τόσο οι κατακόρυφες ρωγμές στην σύνδεση (γωνίες λιθοδομής) όσο και η μορφή

του εσωτερικού τοίχου, που ήταν η συνήθης στην περιοχή -Βλ. Εκκλησία στο Μαυρίλο ίδιας περιόδου - αλλά και στην τυπολογία της μεταβυζαντινής Βασιλικής. Δηλαδή η κεντρική κόγχη εξέιχε του πάχους της τοιχοποιίας, ενώ η πρόθεση και το διακονικό εγγρόφονταν στο πάχος της.

Με την παραπάνω "εικασία", η οποία βεβαίως θα πρέπει να διερευνηθεί σε βάθος πιθανολογείται και κάποια διαφορετική μορφή στην πρώτη στέγωση της εκκλησίας.

Πάντως και η σημερινή στέγη είναι κατασκευή τουλάχιστον των αρχών του αιώνα. Το μεγαλύτερο δε τμήμα της έμεινε ακέραιο στην πρόσφατη επικερύωση, όπου χρησιμοποιήθηκε νέα ξυλεία μόνο στο εξωτερικό πέτσωμα. (Φωτ. 14)

Την πιθανότητα της μεταγενέστερης πρόθεσης του εξωτερικού ανατολικού τοίχου, που παραπάνω αναφέραμε, ίσως ενισχύει και η διαφορά που εμφανίζεται στον αντιδιαμετρικό τοίχο (δηλ. τον δυτικό) στο χρώμα και στην δομή της τοιχοποιίας. Μάλιστα η διαφορετική ζώνη εντοπίζεται στο υπερκείμενο του ορθογωνίου τμήματος της όψης δηλ. στην γένεση του κολοβού αετώματος.

Ενα σημαντικό πρόβλημα εντοπίζεται στη νότια πλευρά, στο ανώτερο τμήμα της τοιχοποιίας και συγκεκριμένα ανάμεσα στο έβδομο και όγδοο προς τα Ανατολικά παράθυρο, δύο συγκλίνουσες ρωγμές έχουν σαν αποτέλεσμα την απόκλιση από την κατακόρυφη της εξωτερικής παραιάς της τοιχοποιίας (Φωτ. 15). Εσωτερικό δεν παρατηρούμε αντίστοιχη μετατόπιση.

Στον δυτικό τοίχο επίσης, τόσο στην Ν.Δ. όσο και στην Β.Δ.

γωνία εμφανίζονται μεγάλες κατακόρυφες ρωγμές, οι οποίες έχουν μεν τσιμεντοαρτεσιεί εξωτερικά, αποτελούν όμως σημαντικό πρόβλημα, καθώς η ρωγμή που βρίσκεται στη Ν.Δ. γωνία έχει διαπεράσει και το σοβά. Γίνεται έτσι αμέσως ορατή και στο εσωτερικό του ναού. (Φωτ. 16, 17)

Στον βόρειο τοίχο και συγκεκριμένα στα εγκάρσια στο πάχος της τοιχοποιίας ξύλινα βελόνια γίνεται εμφανής η διάβρωση του υλικού (Φωτ. 18), καθώς λόγω θέσης έχει αναπτυχθεί υγρασία στο κατώτερο τμήμα της λιθοδομής. Την παρουσία της υγρασίας μαρτυρά α) η ύπαρξη φυτικής ζωής στην επιφάνεια και β) το σκουρότερο χρώμα. (Φωτ. 19)

Πρέπει να αναφερθεί ότι σε μεγάλη έκταση στο σύνολο της εξωτερικής παρειάς της λιθοδομής έχει γίνει απόλειψη με τσιμεντοκονία προφανώς σε διαβρωμένα τμήματα των αρμών.

Στους παραπάνω τοίχους, δηλ. στο δυτικό και στον βόρειο, έχουν αφαιρεθεί στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι ξυλοδεσιές και το κενό έχει συμπληρωθεί με λίθους και κονίαμα. Την μεταβολή αυτή μαρτυρούν οι οριζόντιες σειρές των μικρότερων σε μέγεθος λίθων που αναπτύσσονται καθ' ύψος σε διαστήματα ανάλογα με τις υφιστάμενες ξυλοδεσιές του νότιου τοίχου.

Στον δυτικό τοίχο στο ύψος των 2.70m από την στάθμη του εδάφους και στο νότιο στο ύψος των 3.80m, διακρίνουμε σειρά εξεχόντων εγκάρσιων (στο πάχος της τοιχοποιίας) ξύλων αρκετά μεγάλης διατομής 10cm x 20cm (Φωτ. 20, 21). Στη νότια πλευρά στο μεγαλύτερο τμήμα τους έχουν πρόσφατα κοπεί σύρριζα στην επιφάνεια της εξωτερικής παρειάς.

Στα δοκασόκια αυτά στηρίζονταν ξύλινα χαγιότια, ένα στο νότο και το άλλο στη δύση. Προφανώς έτρεχαν στο πρόσωπο της κάθε πλευράς σε μήκος τόσο όσο η απόσταση των ακραίων καδρονιών κάθε πλευράς.

Είναι φανερό ότι τα χαγιότια αυτά χρησίμευαν σαν πρόσδεγα κατά την είσοδο στο ναό και στην κεντρική θύρα (N) αλλά και στην θύρα του γυναικωνίτη. Τα χαγιότια θυμούνται πολύ καλά οι γεροντότεροι των κατοίκων.

Οι υπόλοιπες επεμβάσεις στην μορφή της εκκλησίας έχουν ήδη αναλυθεί, τις αναφέρουμε όμως επιγραμματικά :

- Οι ξύλινες επενδύσεις του εσωτερικού χώρου (1928).
- Το ξήλωμα των τοιχογραφιών και το σοβάτισμα όλης της εσωτερικής επιφάνειας (1950).
- Η αντικατάσταση του πρώτου τέμπλου με νεότερο (1950).

ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Η πρόταση αφορά στην διατήρηση και ενίσχυση του υπάρχοντος στατικού φορέα με την πραγματοποίηση των παρακάτω επεμβάσεων:

α) Στις περιοχές των ρωγμών, όπου η μάζα της λιθοδομής έχει υποστεί αλλοιώσεις ως προς τα συστατικά της (πέτρες - κονίαμα δομής) θα χρησιμοποιηθεί η τεχνική των τιμμεντενέσεων ή αλλιώς γνωστής σαν τεχνική των ενεμμάτων. Προηγείται όλων των εργασιών το καθάρισμα των ρωγμών από τα υπάρχοντα κονιάματα και η διεύρυνση των "χειλιών" τους. Θα απαιτηθεί για το λόγο αυτό η ανάλογη λάξευση και αντικατάσταση των περιβαλλόντων τα "χείλη" λίθων. Θα ακολουθήσει άνοιγμα μέσα στο επίπεδο της ρωγμής σπών (Φ 1/2"), σε αποστάσεις μικρότερες όσο στενότερη είναι η ρωγή και θα τοποθετηθούν μικροί σωλήνες για τη διοχέτευση του ενέμματος. Το ένεμα - νέο ρευστό κονίαμα - διεισδύει στα υπάρχοντα κενά, στερεοποιείται με το χρόνο, προσδίδοντας συνάφεια και αντοχές.

β) Τοπική ανάκτηση στα φθαρμένα τμήματα της λιθοδομής του νότιου τοίχου, που παρουσιάζουν - ανάμεσα στο έβδομο και όγδοο πορόθυρο προς τα ανατολικά, μέχρι το επίπεδο της στέγης - έντονη απόκλιση από την κατακόρυφο. Πρόκειται για μια περίπτωση επισκευής τμήματος παρειάς της λιθοδομής και πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα η αποκατάσταση της συνέχειας της λιθοδομής σε κάποιο βάθος. Για να φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα ως προς το σύνολο της λιθοδομής, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η ταυτόχρονη εφαρμογή ενέσεων για την πλήρωση

των εσωτερικών κενών και την συρραφή των δύο παρειών της λιθοδομής μεταξύ τους.

γ) Αντικατάσταση των υπάρχοντων φθαρμένων εύλιγνων στοιχείων (διαμπερών), του βόρειου τοίχου από μεταλλικές ανοξείδωτες λάμες με διάτρηση κατά πλάτος της λιθοδομής. Οι λάμες εγκιβωτίζονται σε κατάλληλο ένεμμα.

δ) Για να ολοκληρωθεί και εξασφαλιστεί η καλή συνεργασία όλων των στοιχείων της λιθοδομής, πρέπει να αντιμετωπιστούν και οι οριζόντιες δυνάμεις, που αναπτύσσονται στο επίπεδο της στέγης η οποία λειτουργεί διαφραγματικά. Για να λειτουργεί δε σωστά πρέπει να διανέμει σωστά τις οριζόντιες δυνάμεις (π.χ. από σεισμό) στα κατακόρυφα φέροντα στοιχεία (λιθοδομές). Προτείνεται κατασκευή περιμετρικού σενάζ στο σημείο έδρασης της στέγης, περιμετρική τοποθέτηση και ένταση των κατάλληλων μεταλλικών ελκυστήρων καθώς και διαγωνίων ενισχύσεων, που πέρα από την καλή συνεργασία των λιθοδομών μεταξύ τους, αποτρέπει την διάρρηξη των γωνιών τους και εξασφαλίζει την αντισεισμικότητα της κατασκευής.

Παράλληλα με την στατική αποκατάσταση του κτιρίου της Εκκλησίας της Αγίας Τριάδας, κρίνεται σκόπιμη κάποια επέμβαση αρχιτεκτονική ώστε η μορφή της Εκκλησίας τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά να προσεγγίσει την αρχική. Αυτό αποτελεί υποχρέωση απέναντι στο αειόλογο Μνημείο για να επιτευχθεί η αποκατάστασή του ιστορικά και να επανενταχθεί στο περιβάλλον

έτσι όπως του αρμόζει.

Έτσι η μορφολογική αποκατάσταση του Μνημείου θα θεωρηθεί πληρέστερη με τις ακόλουθες προτάσεις - επεμβάσεις :

α) Επανένταξη των χαγιατιών στη νότια και δυτική Όψη, σύμφωνα με την ανάλυση που έχει προηγηθεί.

β) Αντικατάσταση της πόρτας της Κυρίας Εισόδου του Ναού, με ξύλινη (πρώτη μορφή).

γ) Αντικατάσταση των ξύλινων διαβρωμένων κουφωμάτων με νέα αντίστοιχης μορφής.

δ) Αφαίρεση των ξύλινων προθηκών των κογχών του Ιερού (πρόθεσης και διακονικού), καθώς και συντήρηση του τέμπλου, κυρίως στην όψη του προς το ιερό.

ε) Το κωδωνοστάσιο αποτελεί για κάθε εκκλησιαστικό κτίριο, μορφολογικό στοιχείο που όχι μόνο το προβάλλει αλλά και προσδίδει την απαραίτητη τάση ανάτασης, καθώς επιτείνει την κατακόρυφο.

Εχουμε ήδη αναφερθεί στην μορφή του σημερινού κωδωνοστασίου της Αγίας Τριάδας, η οποία όχι μόνο διασπά το εκκλησιαστικό σύνολο, αλλά αποδυναμώνει και αναιρεί την επιβλητικότητα και ιδιαιτερότητα του μνημείου. Θεωρούμε πολύ σημαντική την ένταξη νέας μορφής κωδωνοστασίου στο σύνολο. Λόγω ελλειπούς ανάλυσης και ιστορικής τεκμηρίωσης αυτό δεν μπορεί να προταθεί στην παρούσα μελέτη.

Ας ελπίσουμε ότι σύντομα θα αναζητηθεί η αρχιτεκτονική λύση, που θα επιτρέψει την επανένταξή του ιστορικά και μορφολογικά.

στ) Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου ώστε και να αναδειχθεί το κτίριο, αλλά και να λειτουργήσει σαν χώρος συγκέντρωσης με στοιχεία όπως πλακόστρωση - διαμόρφωση υπαίθριων καθιστικών - περιμετρική δένδροφύτευση.

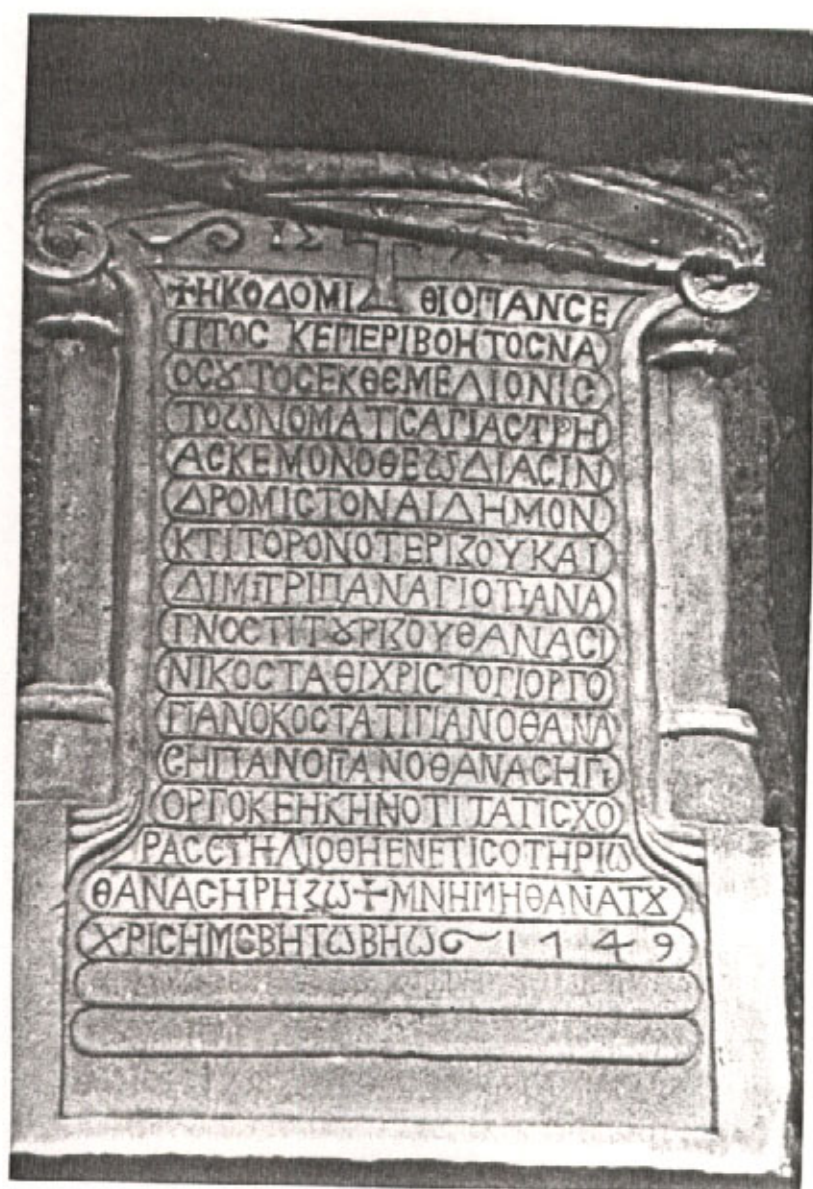
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΡΧΙΜΑΝΩΡΙΤΟΥ ΒΕΟΦ. Ν. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ : "Παλαιοχριστιανικά, Βυζαντινά, Μεταβυζαντινά Μνημεία Φθιώτιδας" Θεσ/νίκη 1985
2. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑ : "Φθιώτις" Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ
3. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Δ. ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ : "Τα Μνημεία της Φθιώτιδας" Εκδόσεις ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ
4. ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΜΙΧΙΩΤΗ : "Τυμφοστάς και Τυμφοστάσιοι" Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ - Αθήνα
5. Χ. Θ. ΜΠΟΥΡΑΣ : "Ο αρχιτεκτονικός τύπος της Βασιλικής κατά την Τουρκοκρατία και ο Πατριάρχης Καλλίνικος" Εκδόσεις Ε.Μ.Π. ("Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την άλωση")
6. Χ. Θ. ΜΠΟΥΡΑΣ : "Ιστορία της Αρχιτεκτονικής" Τόμος Β' Εκδόσεις Ε.Μ.Π.
7. Χ. Θ. ΜΠΟΥΡΑΣ : " Η Εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα μετά την άλωση" Αρχιτεκτονικά Θέματα 3, 1969
8. ΥΠΠΟ : "Ανοστήλωση - Συντήρηση - Προστασία Μνημείων και Συνόλων" Τόμος Α' - Αθήνα 1984
9. Σημειώσεις Σεμιναρίου Τ.Ε.Ε. (τμήμα Ανατολικής Στερεάς): "Ανοστήλωση Μνημείων και Παραδοσιακών Οικιστικών Συνόλων" Τεύχος II - Λαμία 1991

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Αποστολή χαρτί

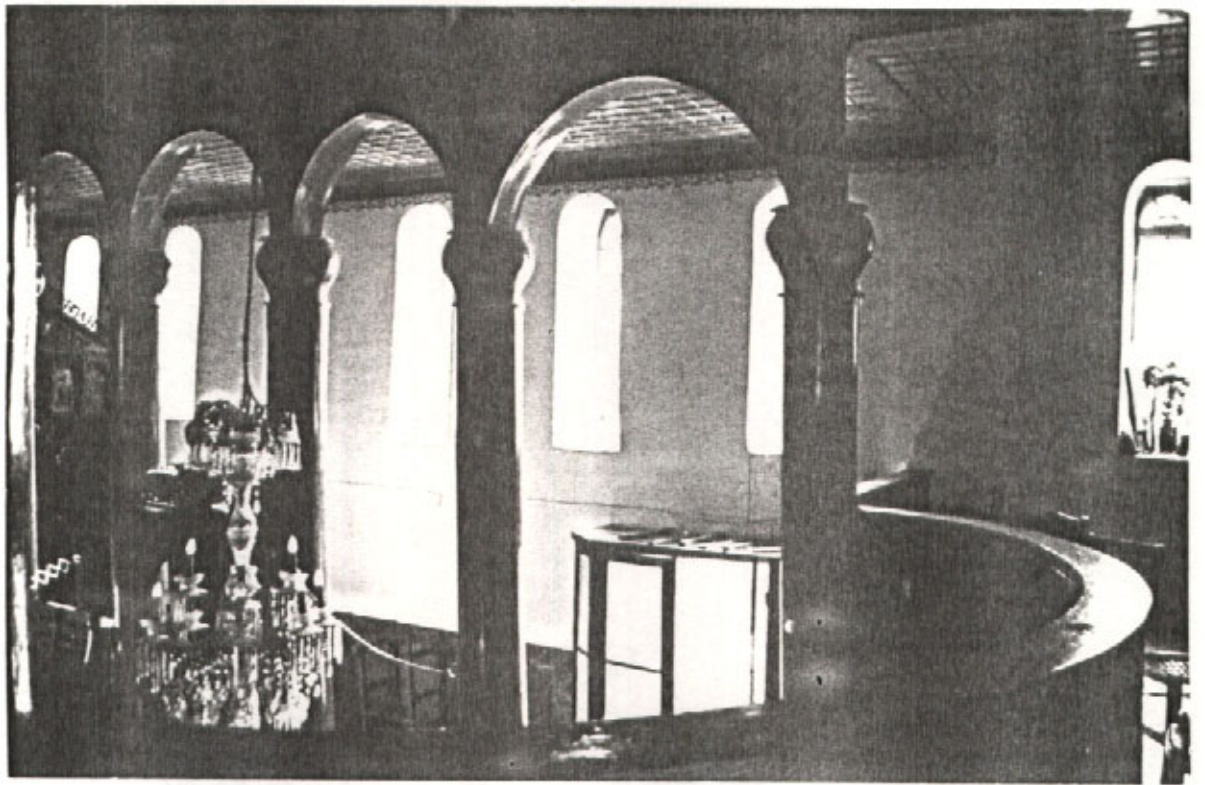

(φωτ. 2)

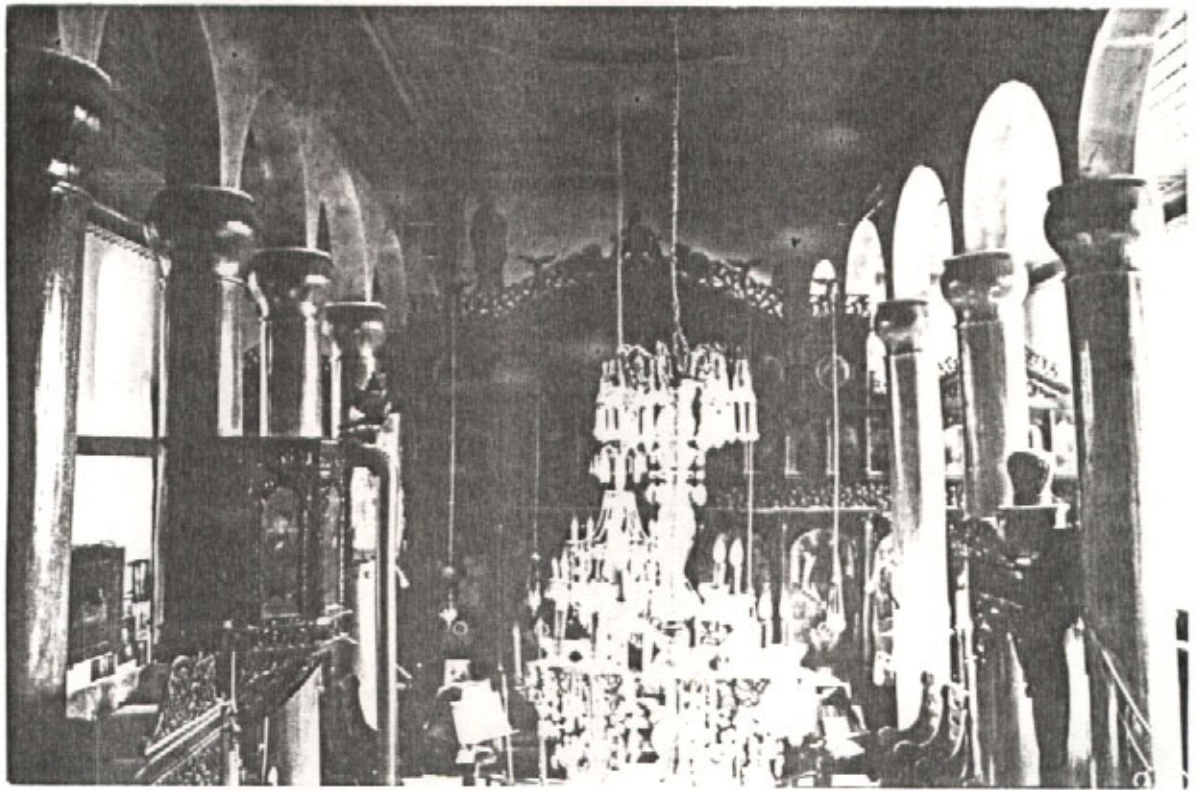

(Фот. 3)

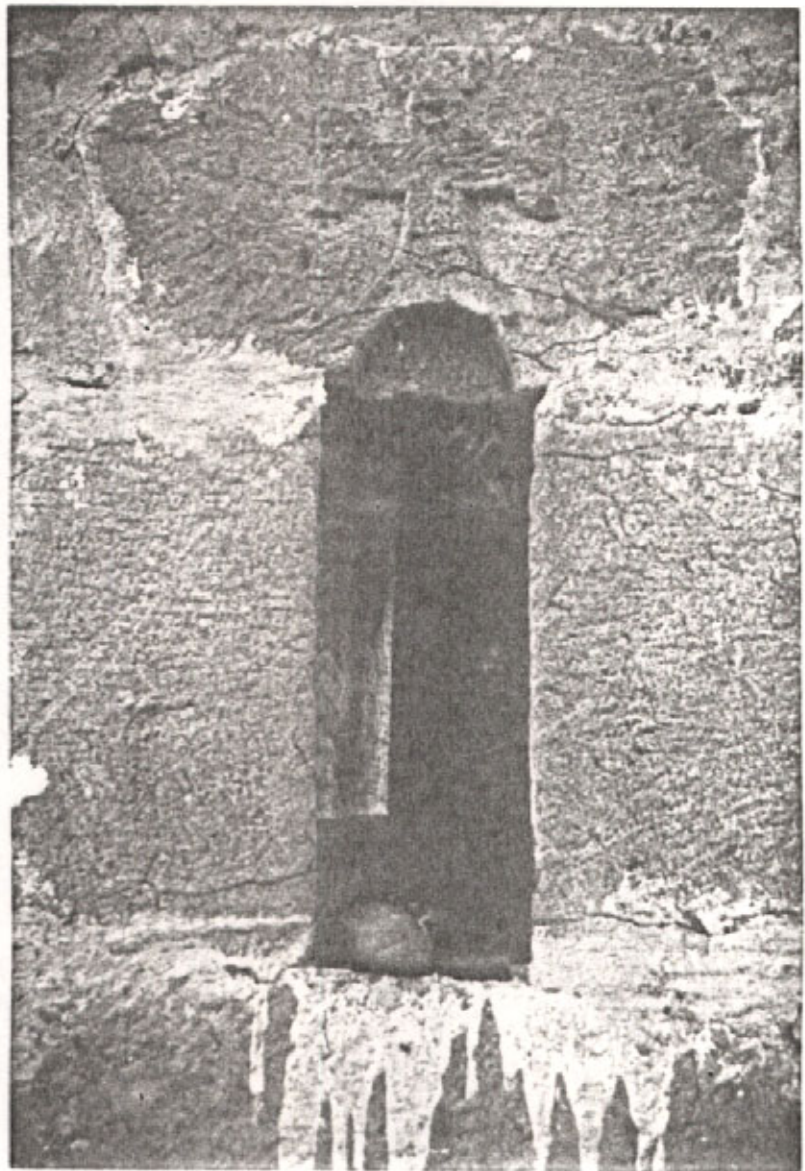
(Фот. 4)

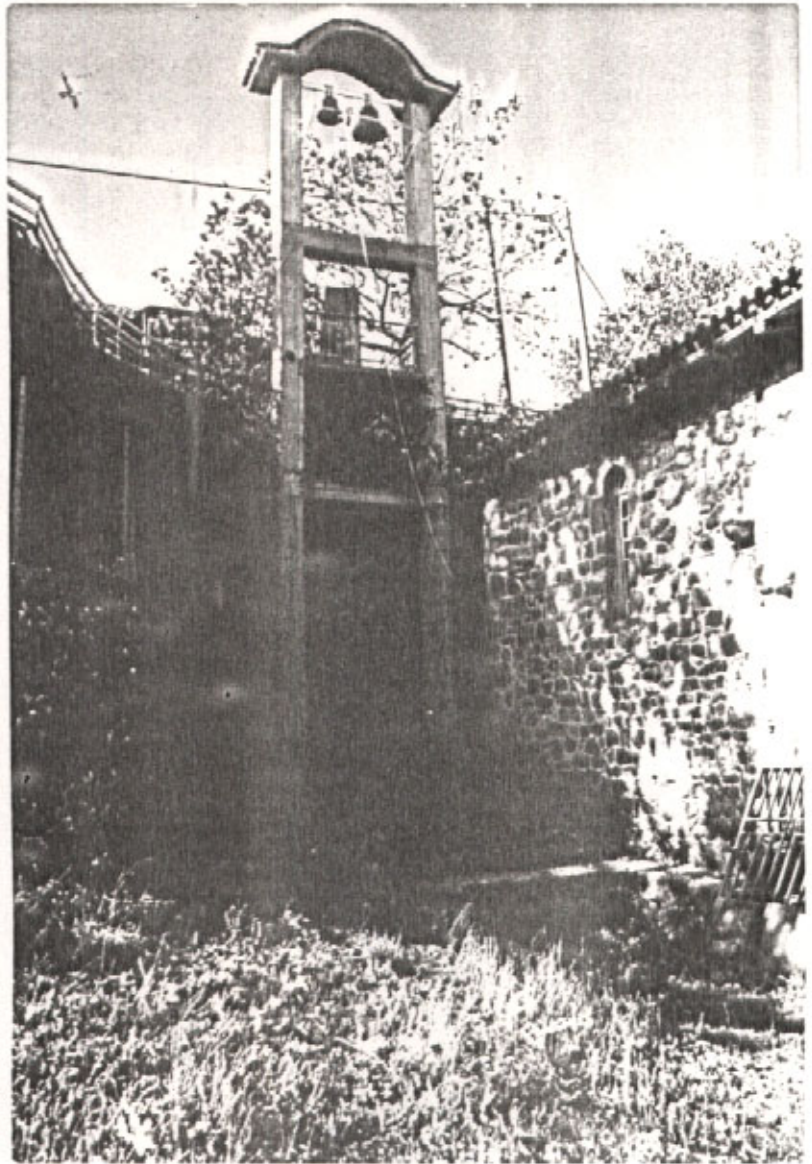
(φωτ. 5)

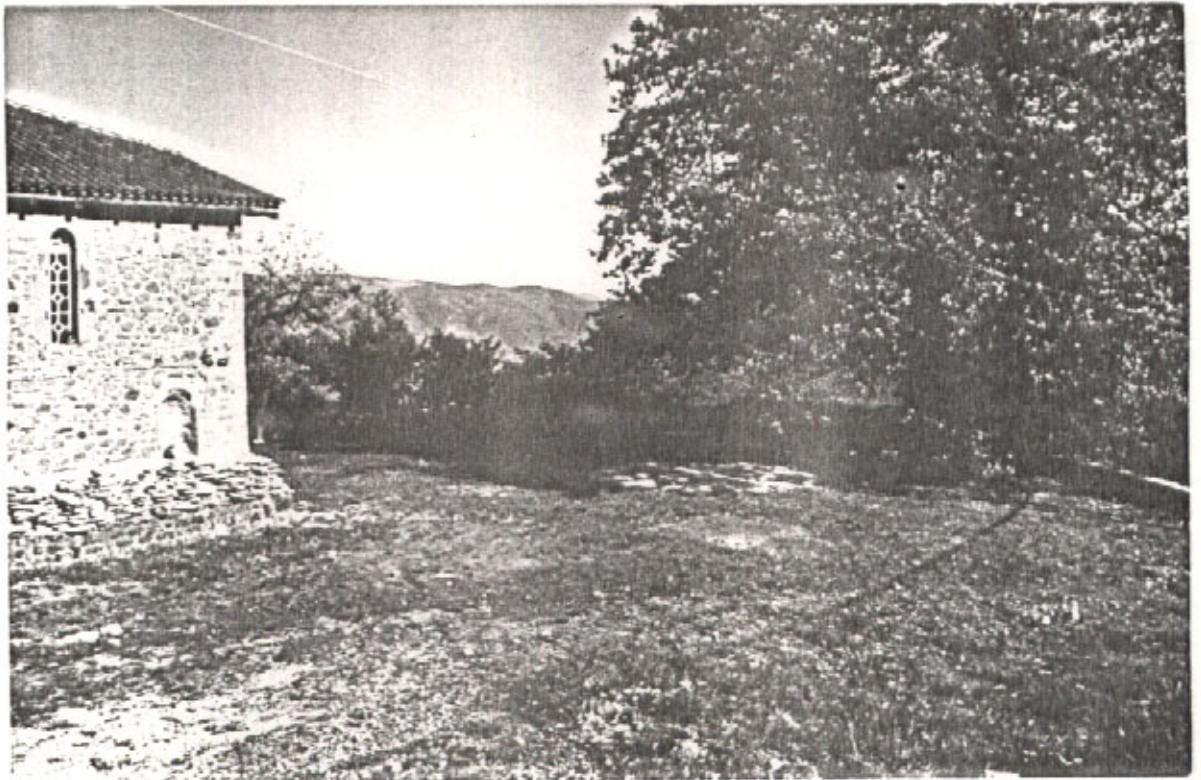
(φωτ. 6)

(Фот. 7)

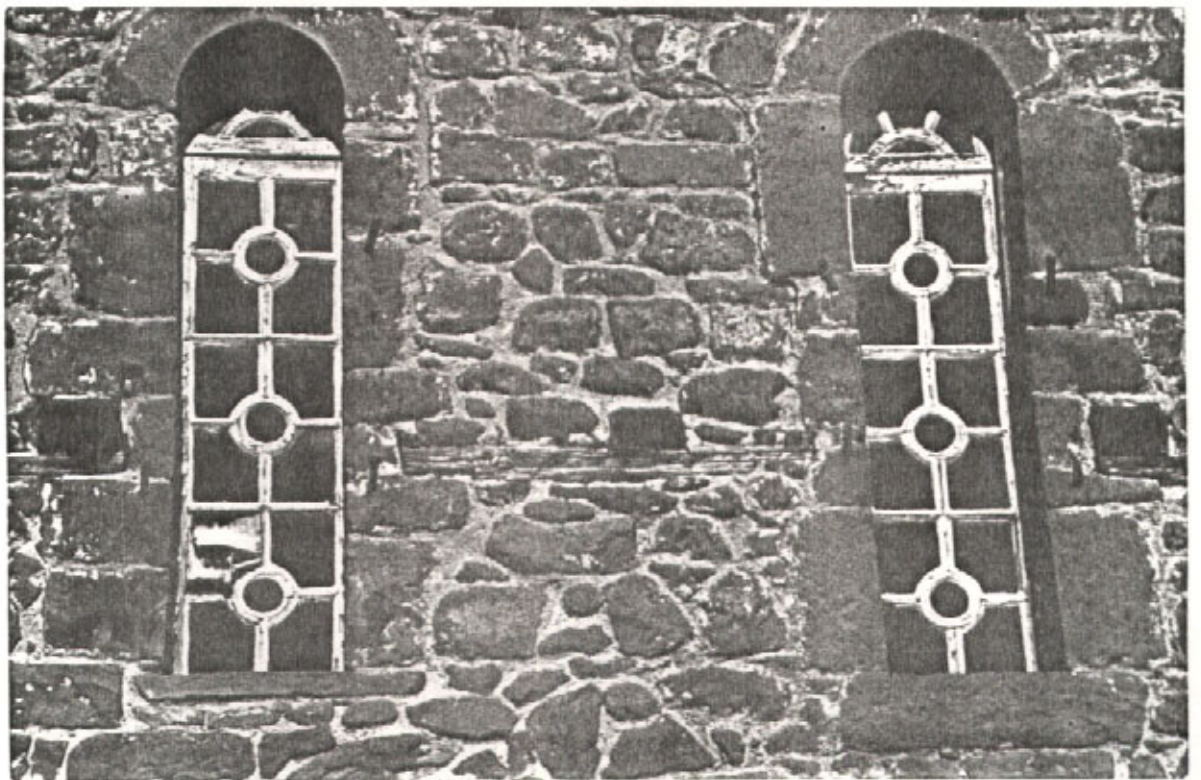
(ფაქ 8)

(ფაქ. 9.)

(φωτ. 10)

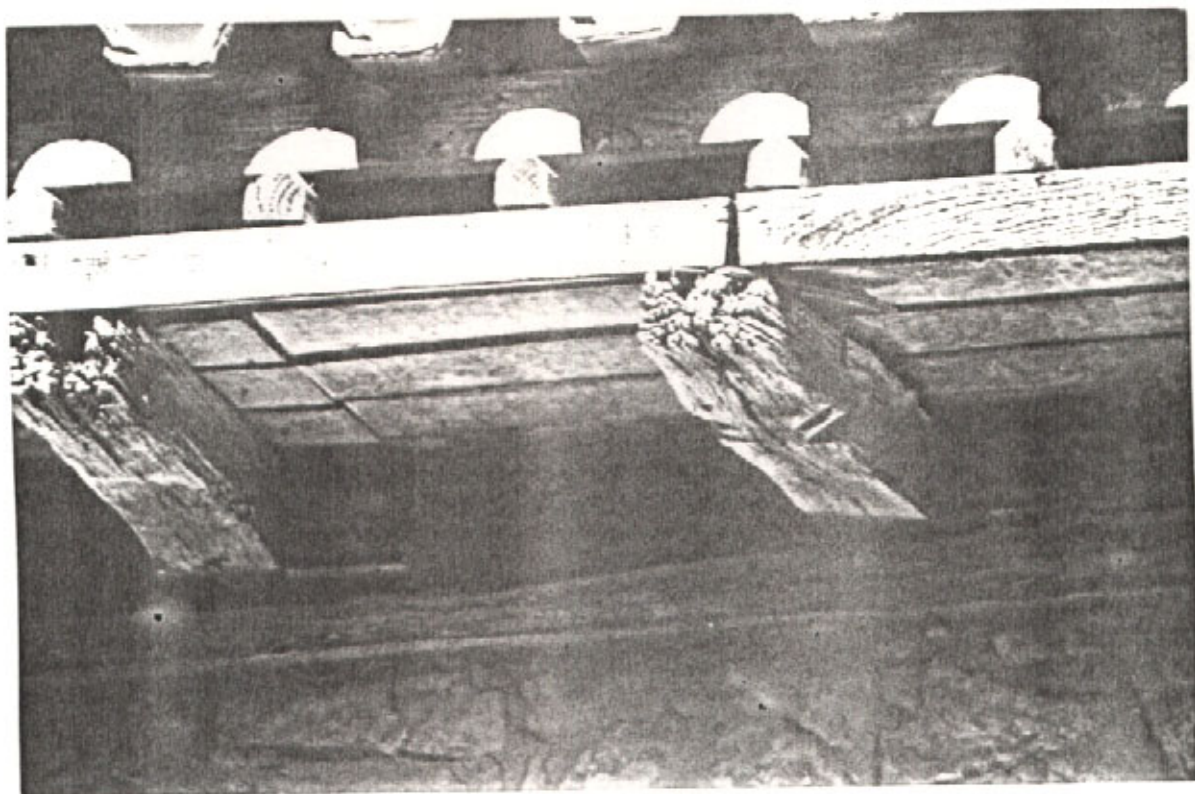
(φωτ. 11)

(Φωτ. 12)

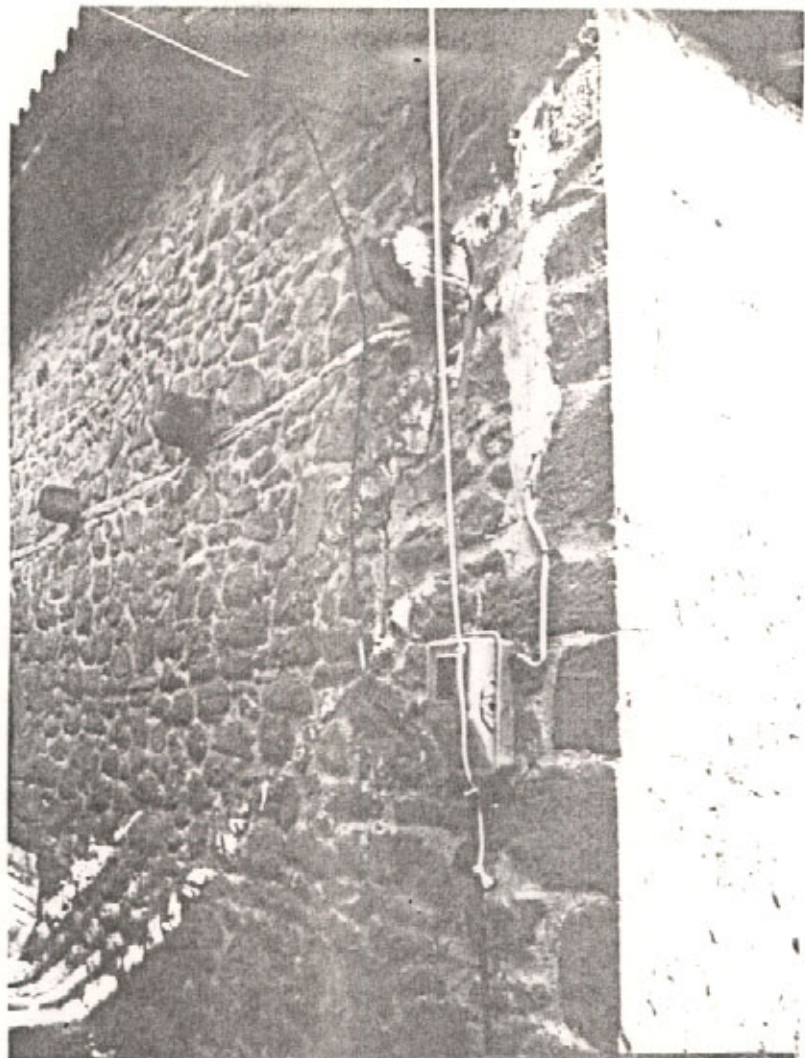
(Φωτ. 13)

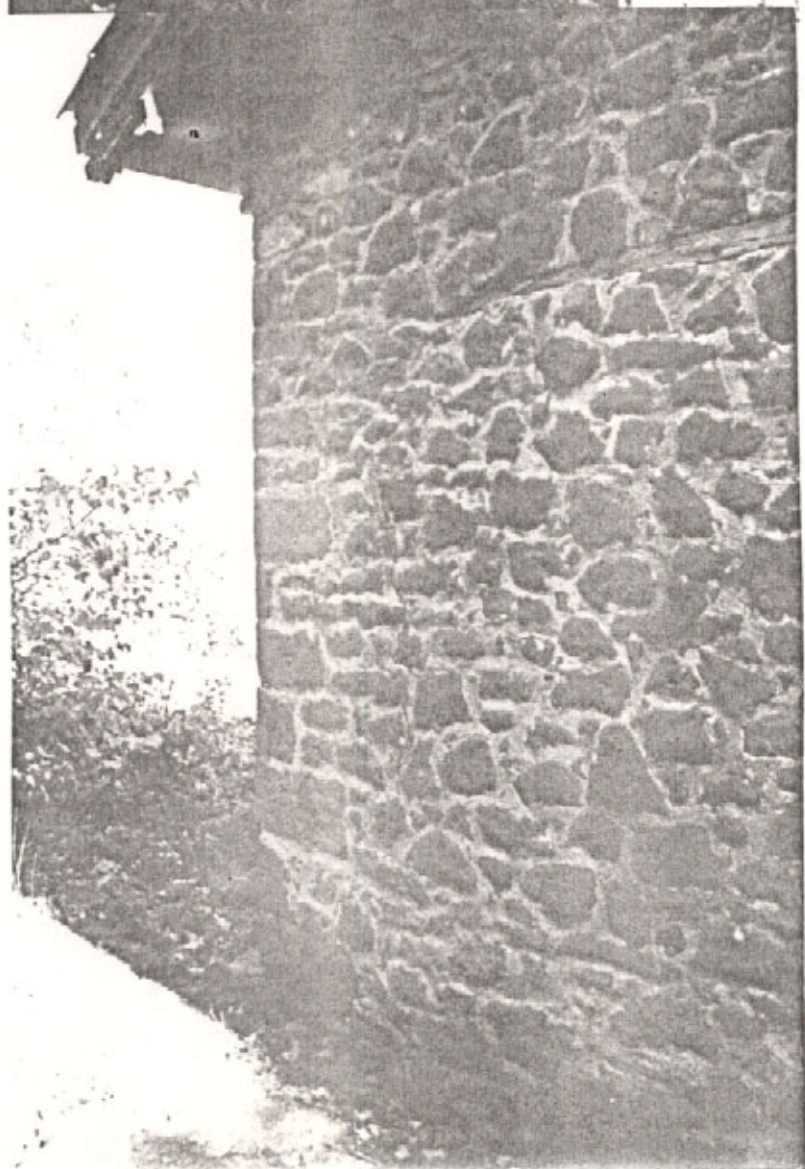
(φωτ 14)

(φωτ 15)

(φωτ. 16)

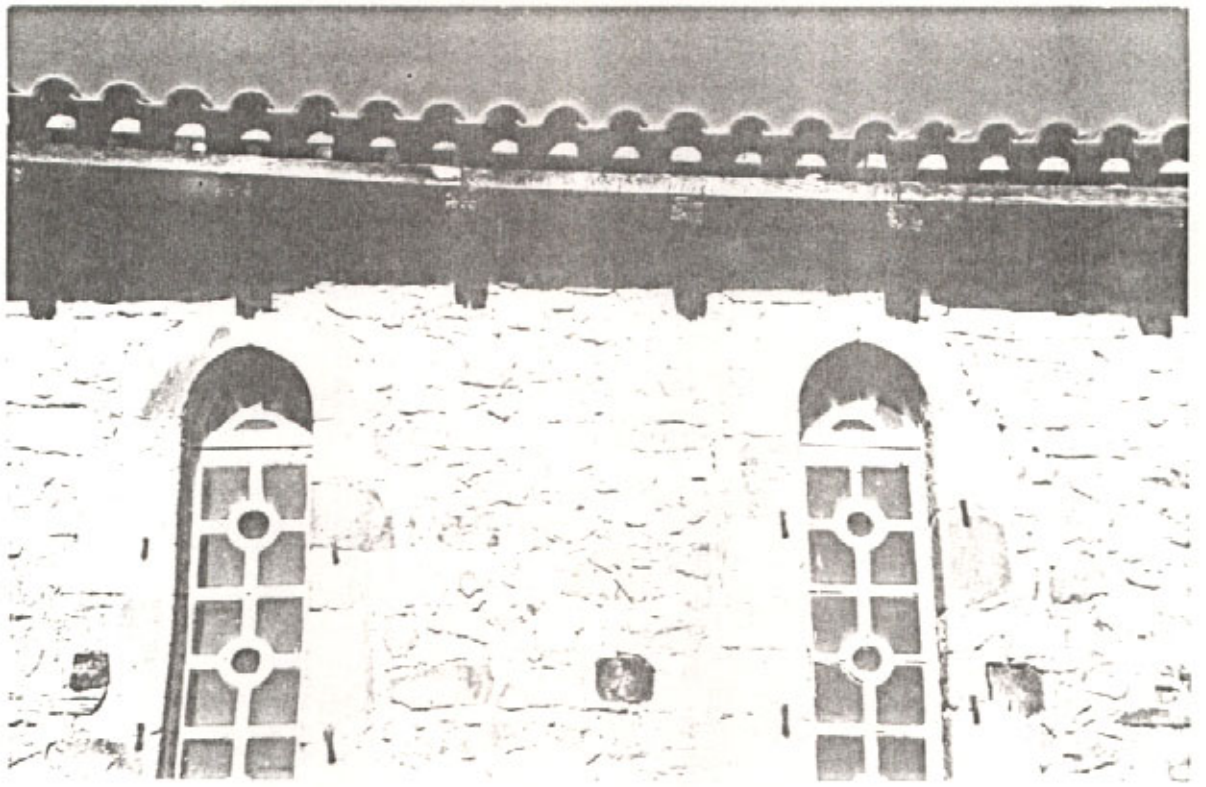
(φωτ. 17)

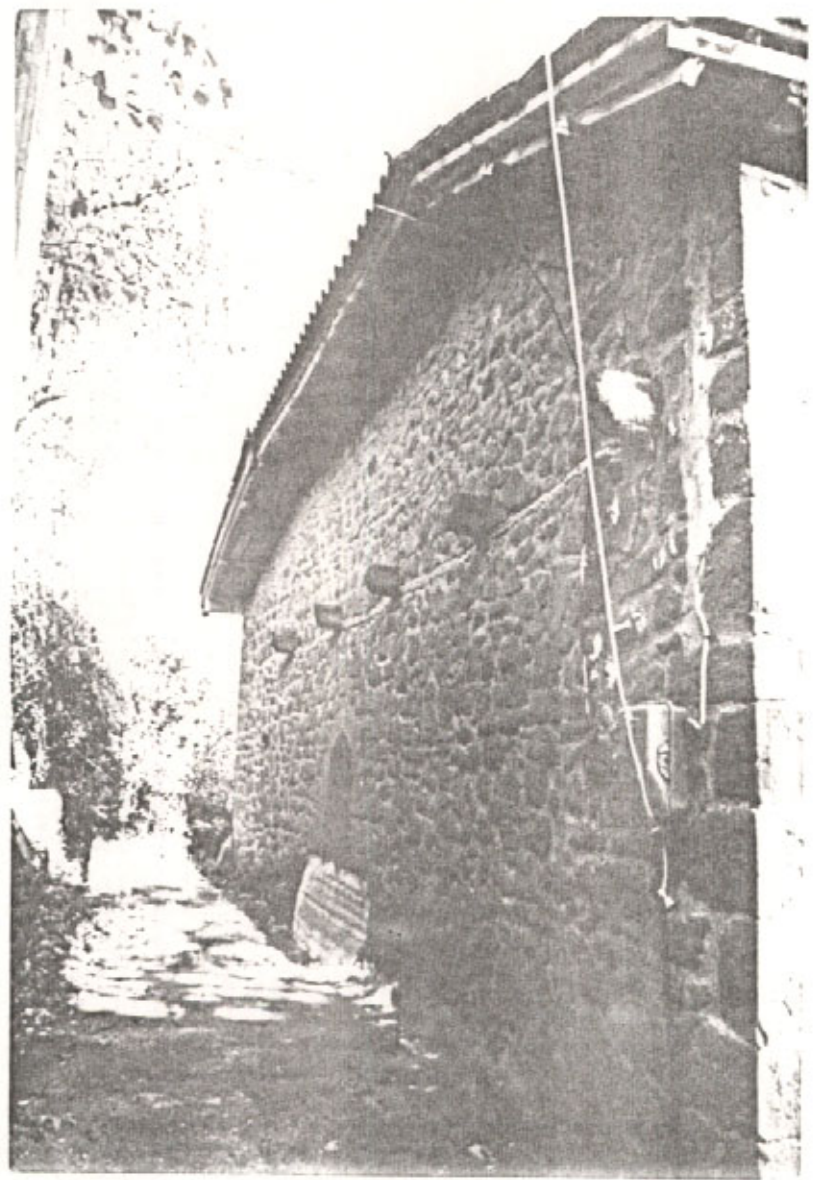
(φωτ 18)

(φωτ 19)

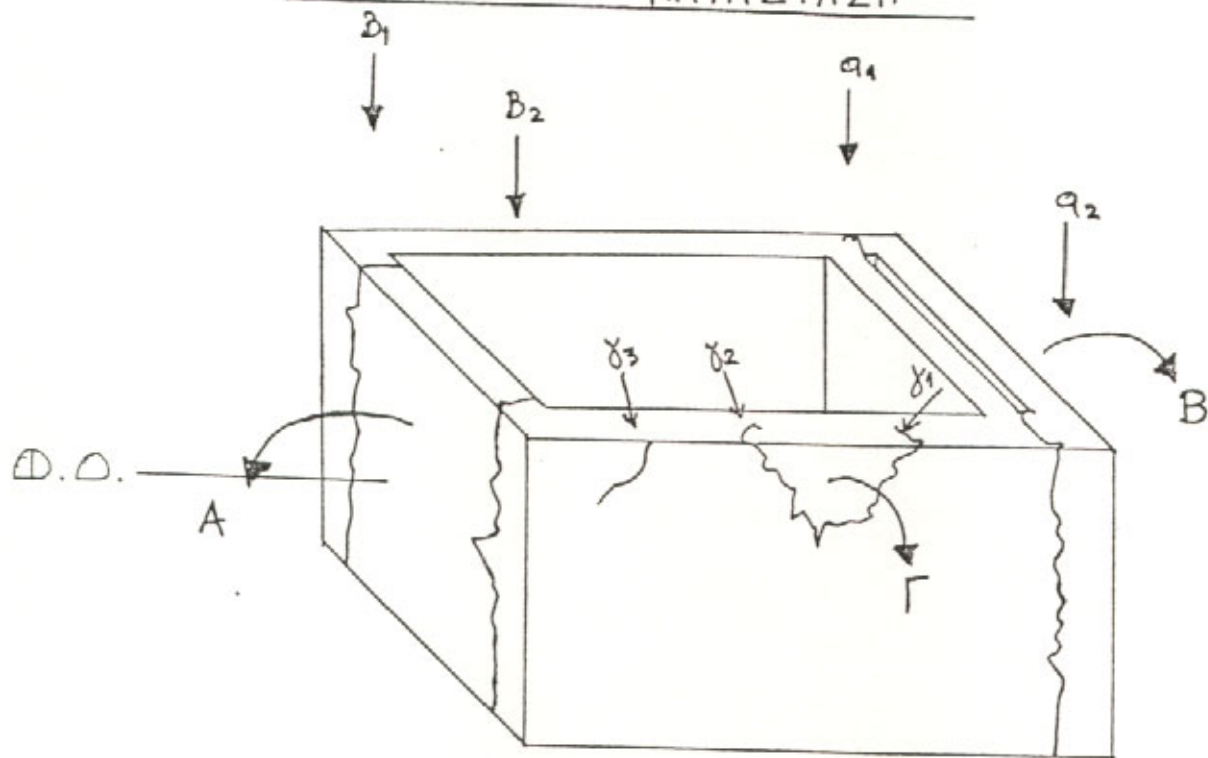

(Фот 20)

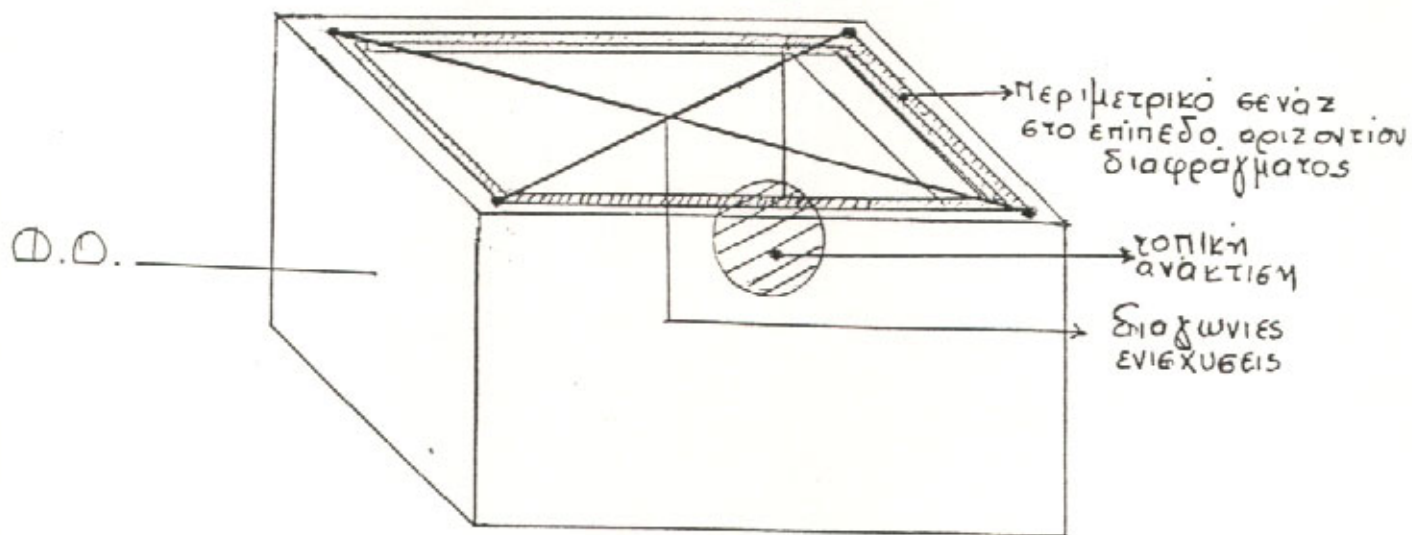
(Фот 21)

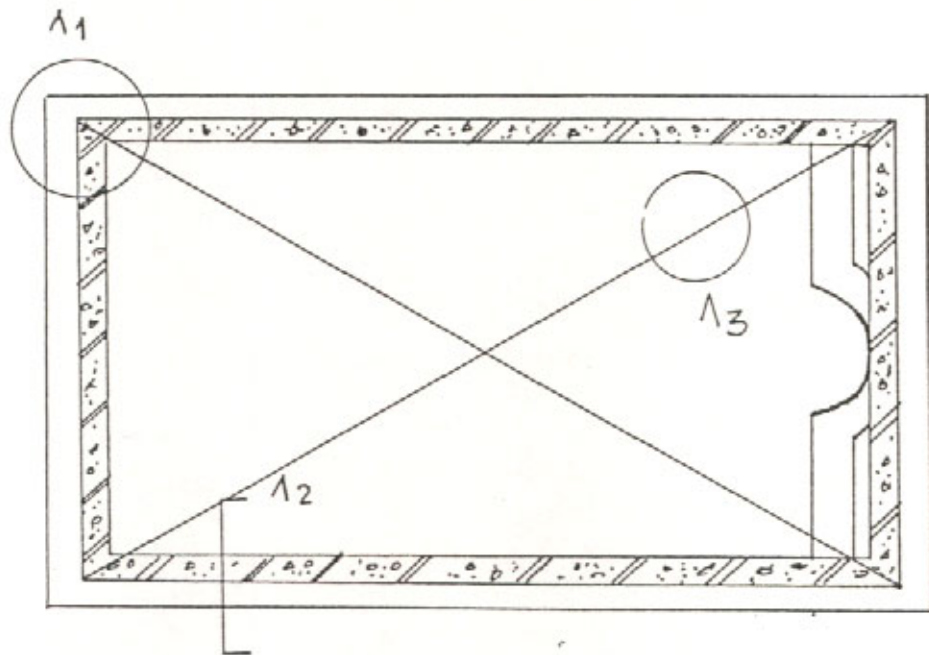
ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

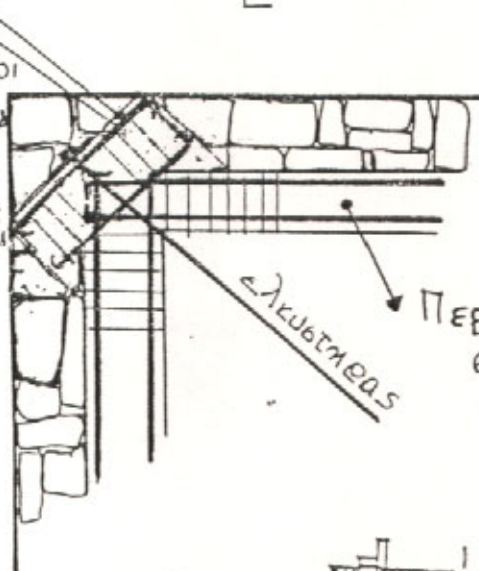
a_1, a_2, b_1, b_2 κατακόρυφες ρωγμές
 $\delta_1, \delta_2, \delta_3$ πλάγιες ρωγμές (αβυνδeto τμήμα τοιχοποιίας)
 Α, Β, Γ τάξεις αποκόλλησης

ΠΡΟΤΑΣΗ

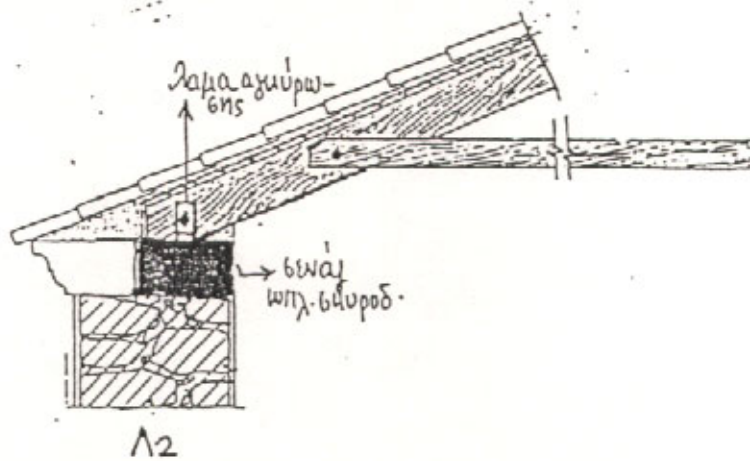
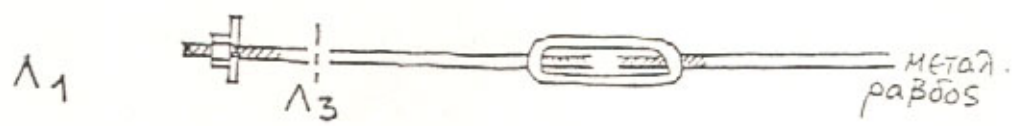

Διαγώνιοι ράβδοι
οπλισμού ενίσχυσης
και σύνδεσης με
το παλαιό τμή-
μα της τοιχοποιίας

εγκυρτωμας

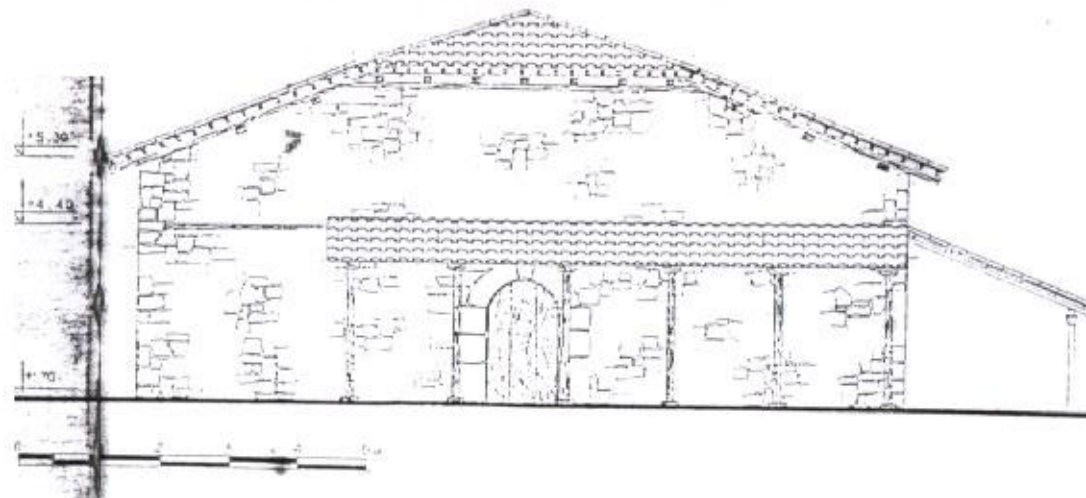
Περιμετρικό γενάζ οπλισμένου
γκυροδέματος

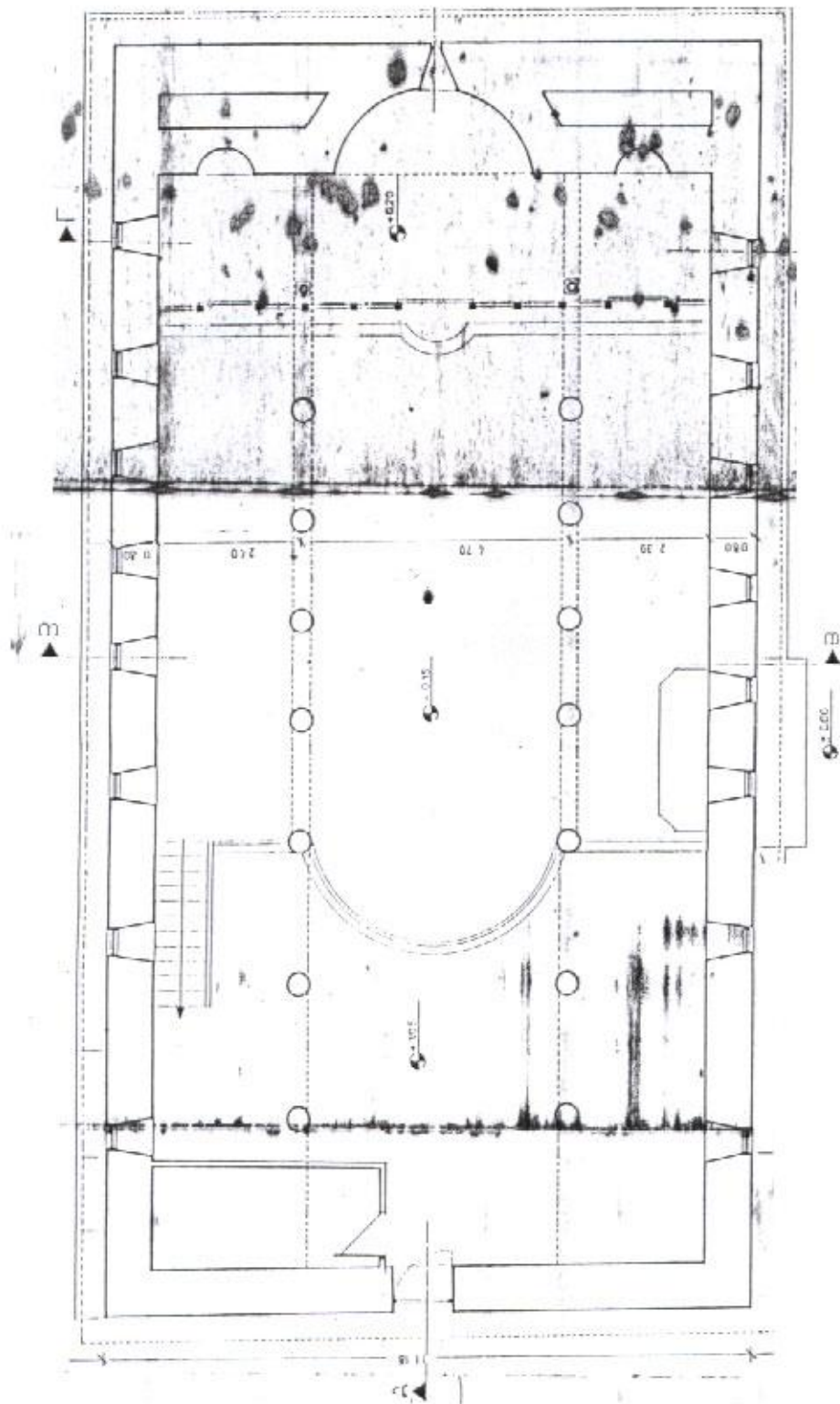

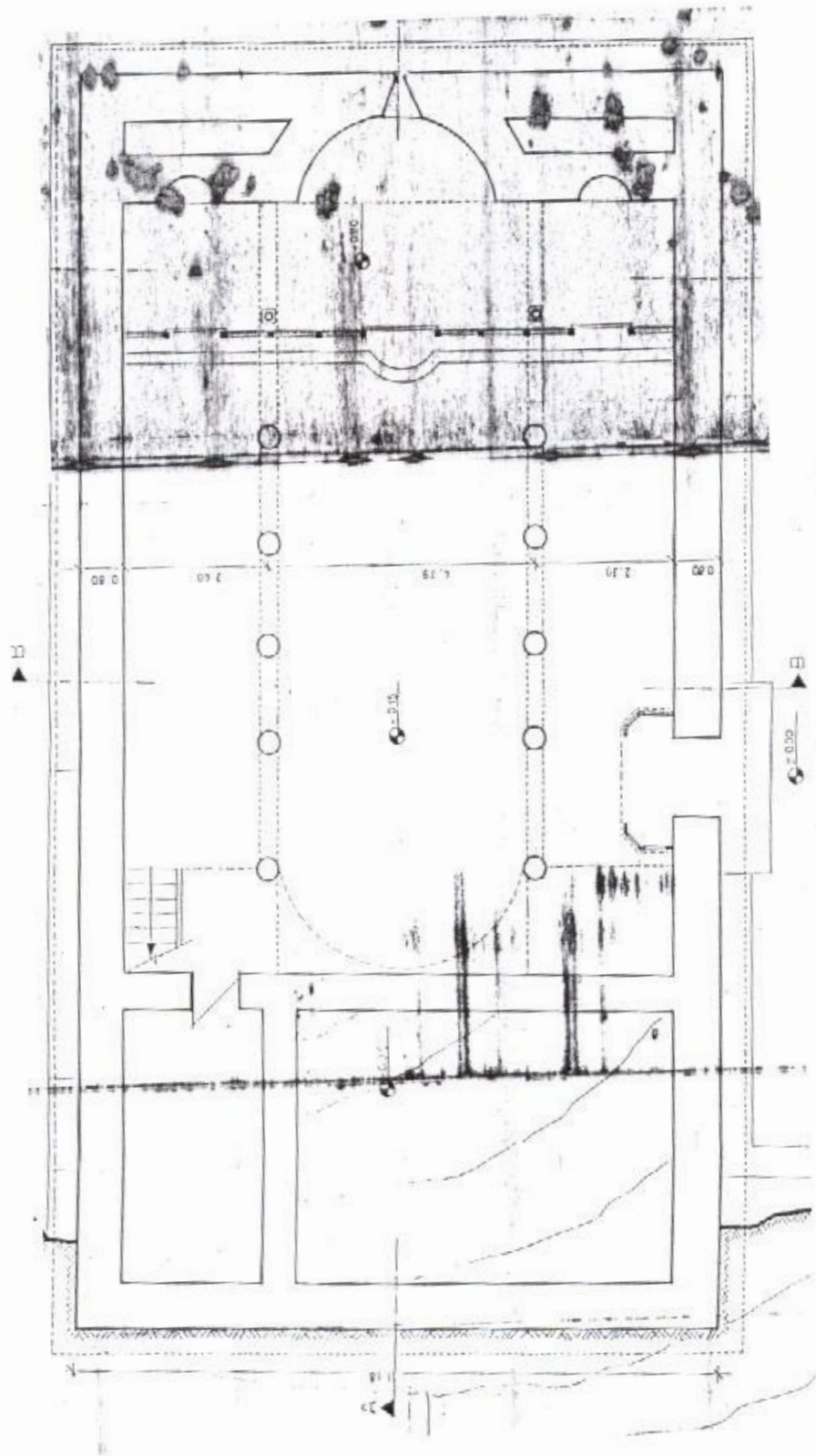
λαμα αχύρωται

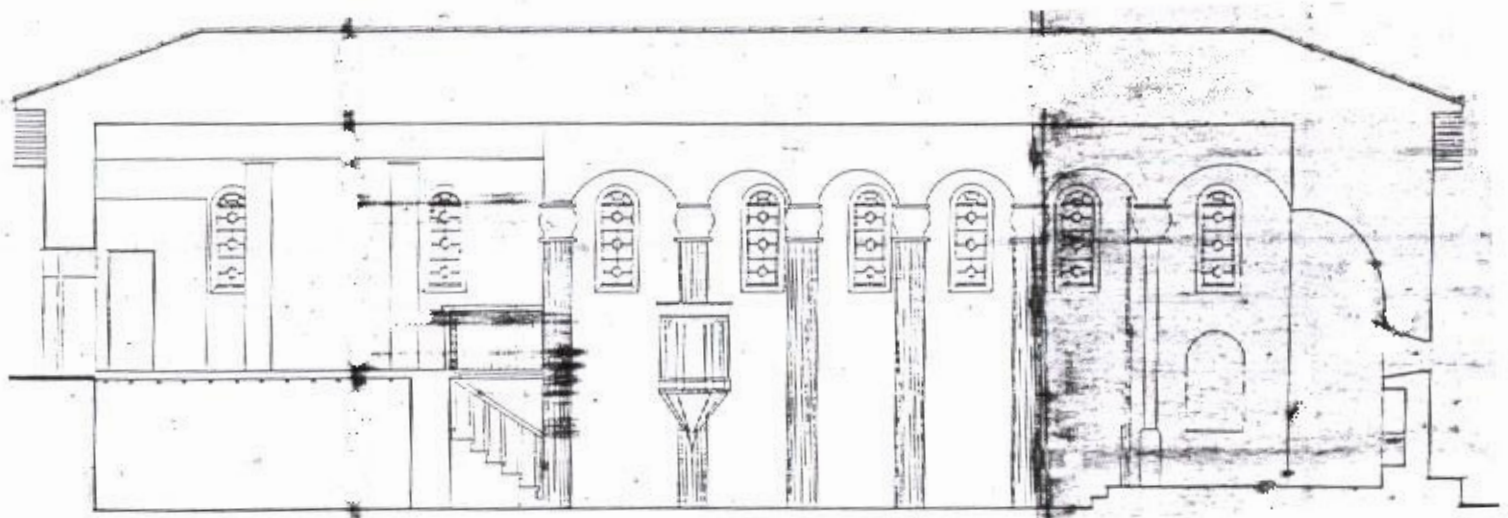
ΜΕΤΑΛΛ. ΡΑΒΔΟΣ

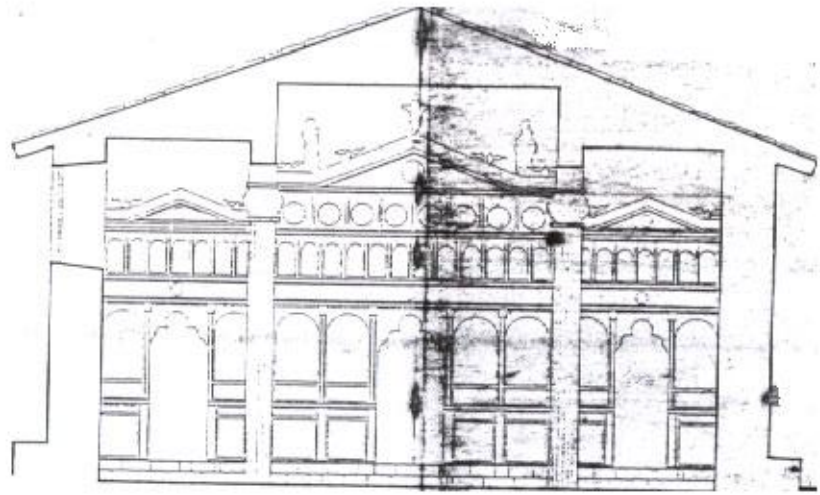
Λ2

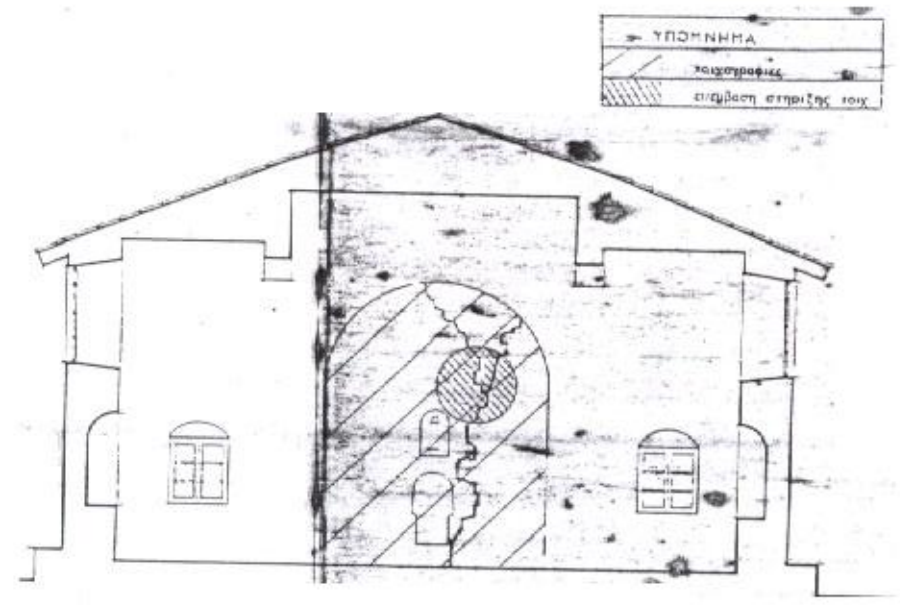

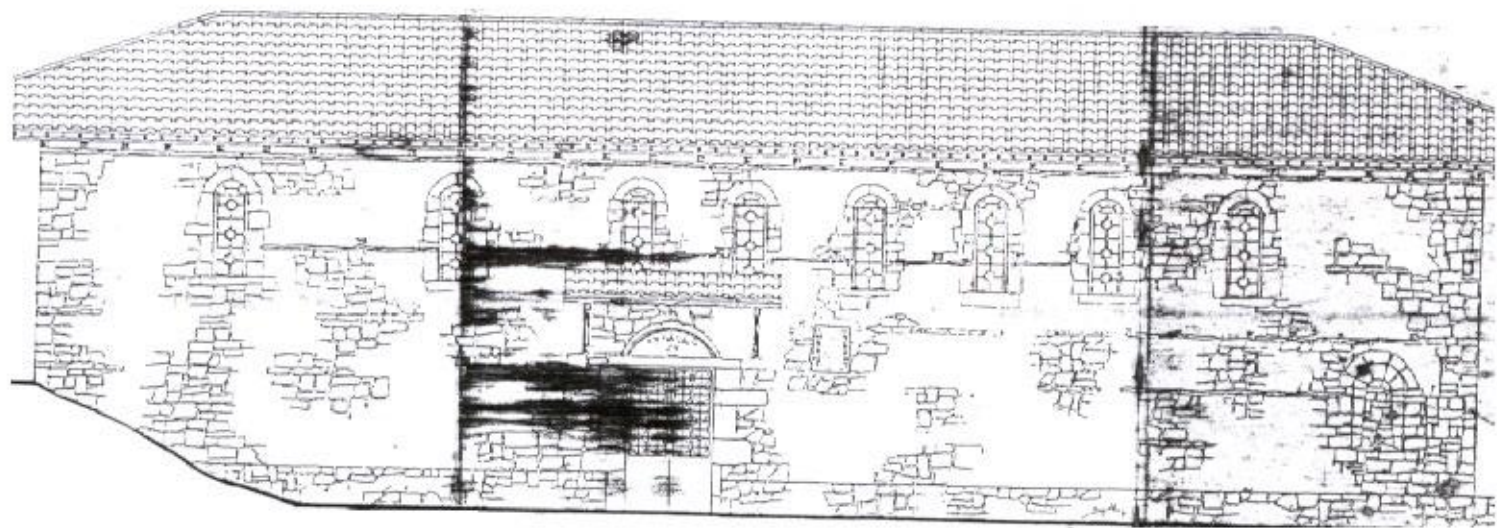

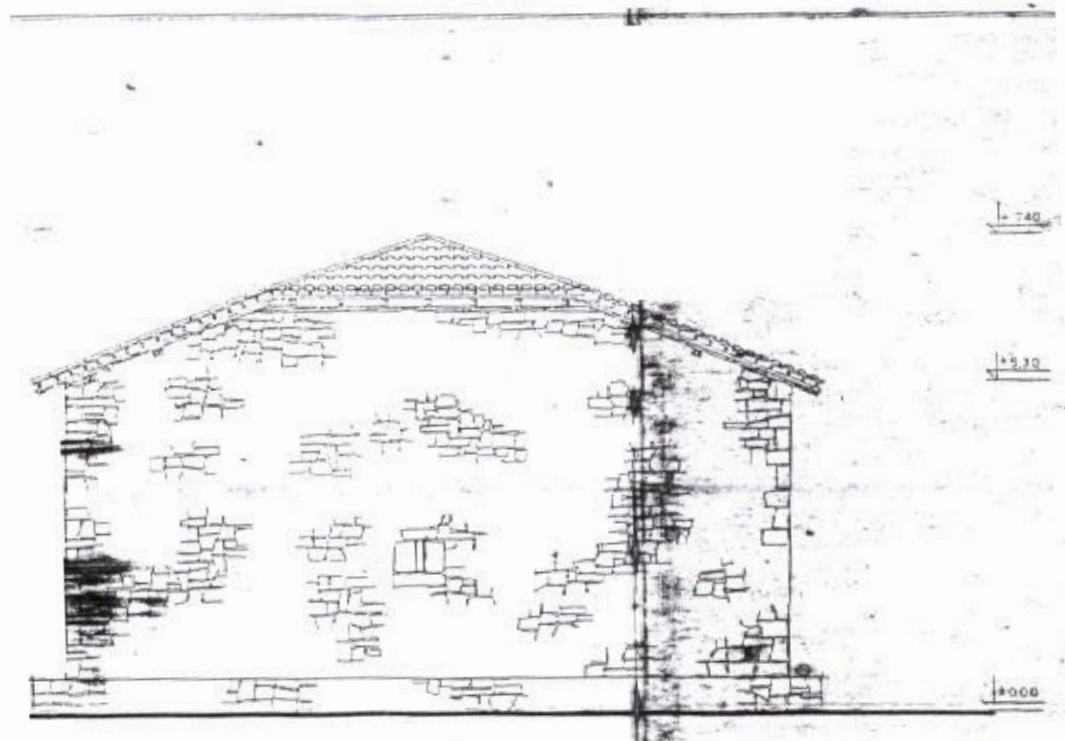

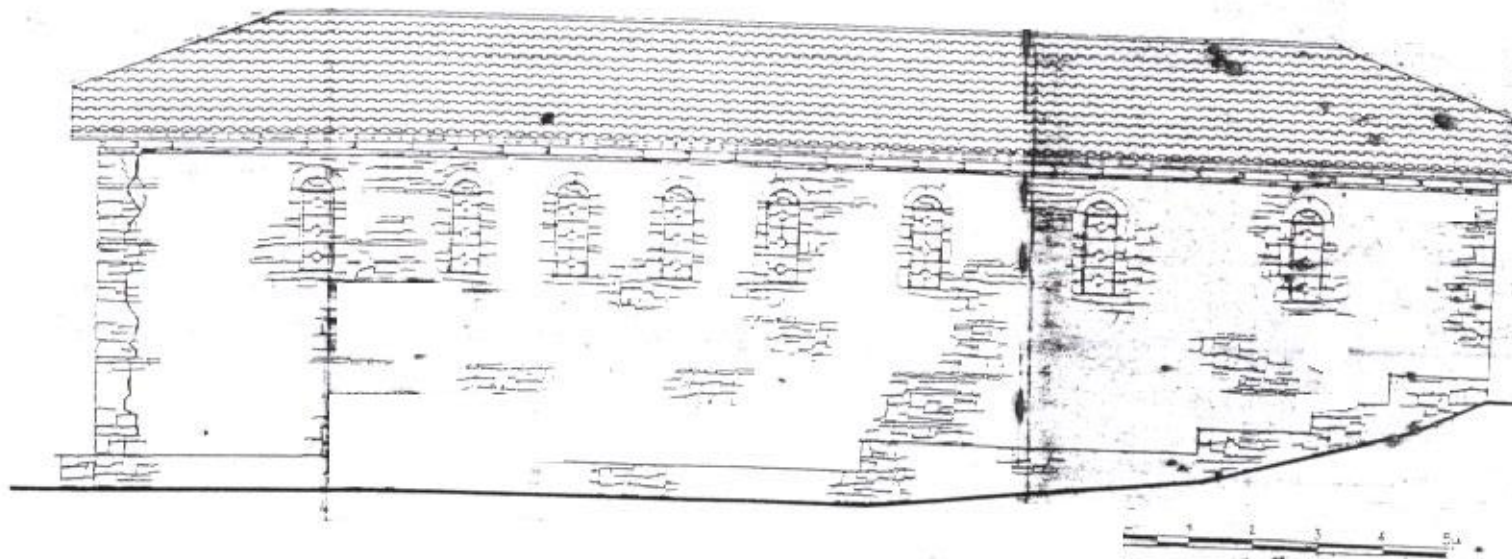

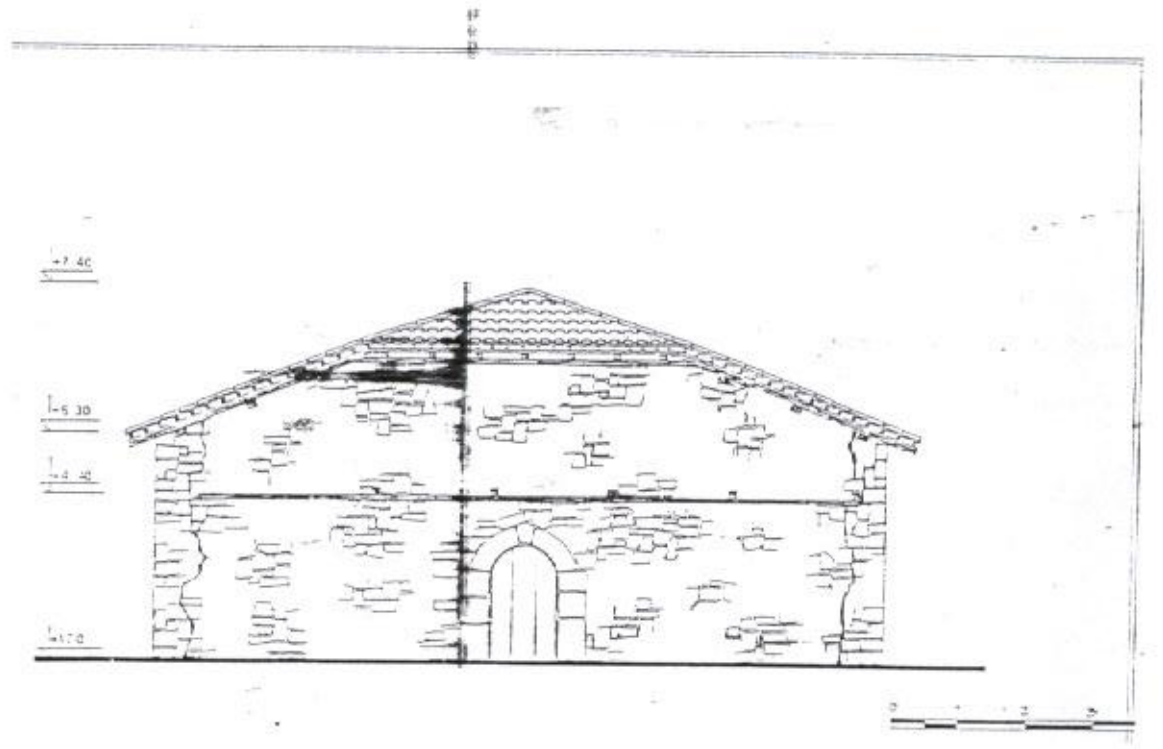

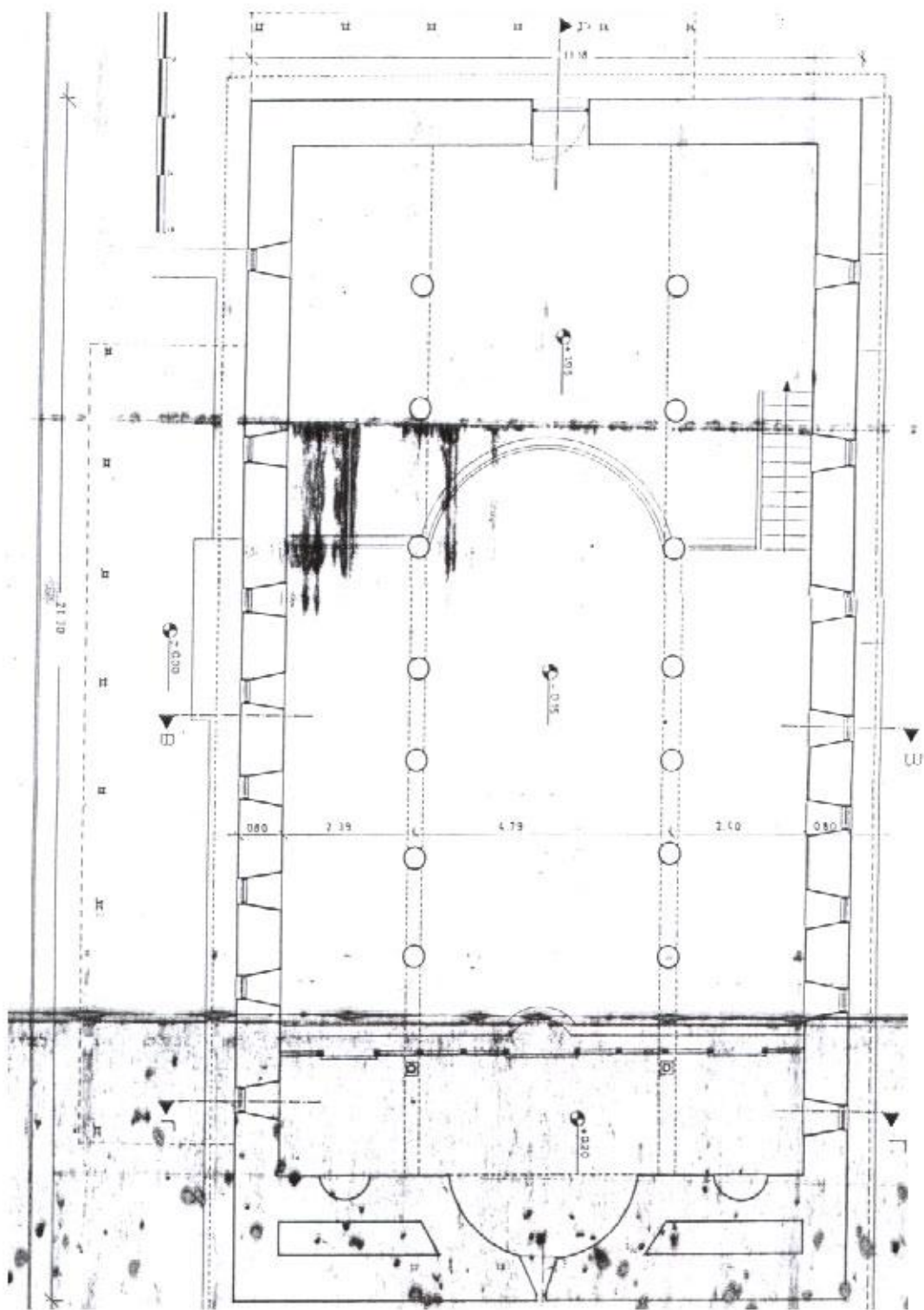

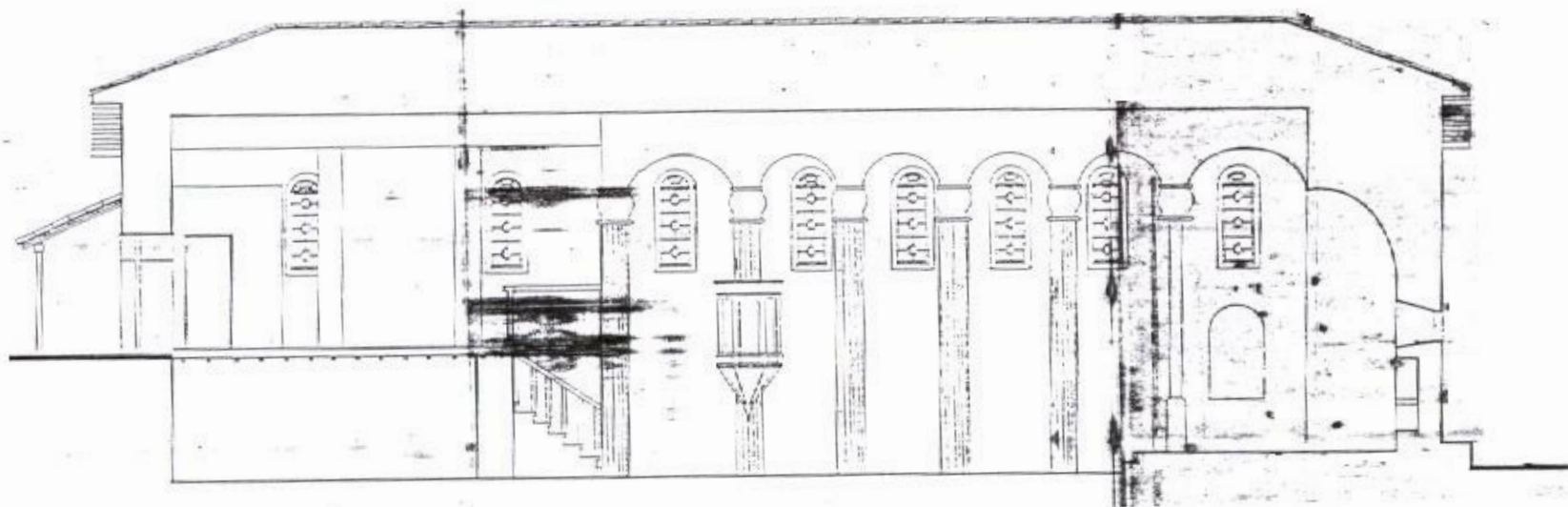

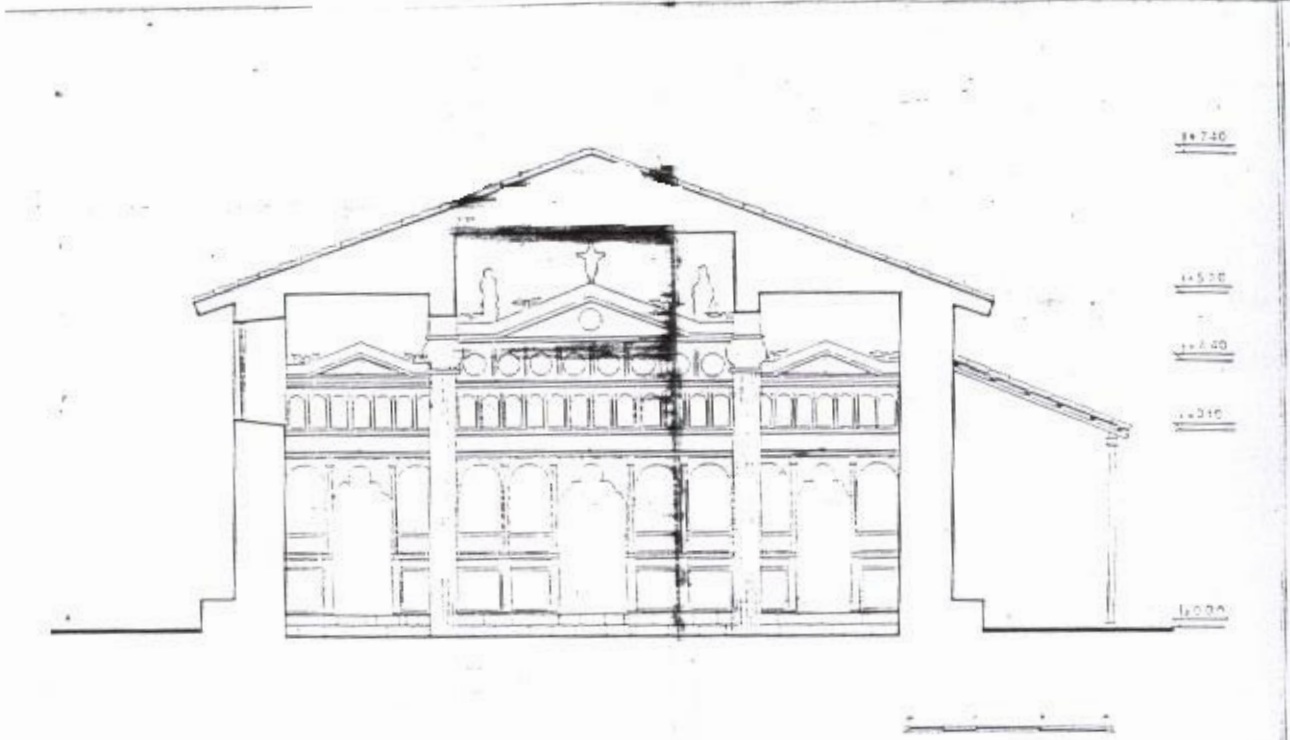

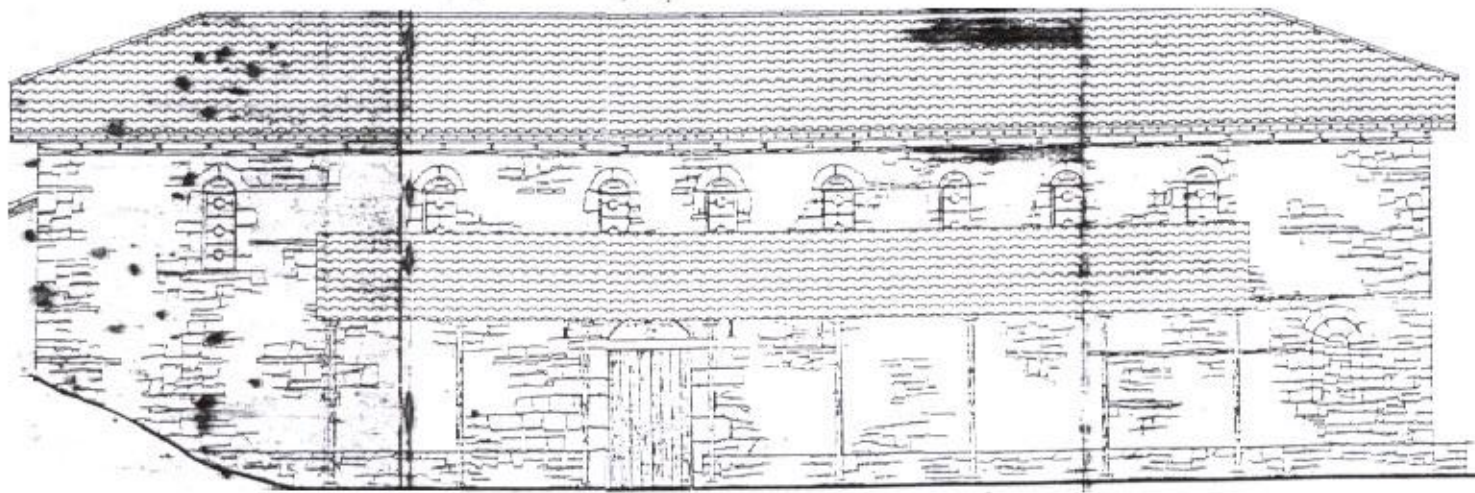
↔ -7.40

↔ -5.30

↔ 0.00

• 710

• 930

• 000

